

Opzet boek Rob van Gijzel
Concept 25 november 1999

1. Ramp en directe nasleep 04-10-1992 t/m 20-10-1992)
2. Stilte en rust rondom het onderzoek (10-1992 t/m 03-1993)
3. De eerste vraagtekens bij het onderzoek (09-1993 t/m 09-1994)
4. Grotere vraagtekens (09-1994 t/m 12-1994)
5. Zoektocht; geen antwoorden (01-1995 t/m 11-1995)
6. Agressie; spoken najagen (11-1995 t/m 05-1996)
7. Overtuiging en justitieel onderzoek (05-1996 t/m 10-1997)
8. Kabinet in de knel; medische klachten in een stroomversnelling en Jorritsma, Borst en Sorgdrager komen onder druk te staan (10-1997)
9. Drie onderzoeken; niet nagekomen (10-1997 t/m 04-1998)
10. Opmaat naar de enquête (04-1998 t/m 10-1998)
11. Voorbereiding van de enquête (10-1998 t/m 02-1999)
12. Verhoren (02-1999 t/m 03-1999)
13. Rapport en het debat met de commissie (04-1999 t/m 05-1999)
14. Debat met de regering
 - Bedreigingen
 - Relatie met Jorritsma
 - Relatie met Keur
 - Binnen de fractie - Wallage
 - Joost Oranje en Rob de Lange (vracht), Vincent Dekker (route en uranium), Pierre Heijboer (witte pakken en CVR)
 - Bertholet, scheefhangende motor, TNO rapport (gewijzigde conclusies)
 - De bewoners / de mensen in de Bijlmer
 - Klankbord, Andre Bos
 - Werkgroep Vliegverkeer Bijlmermeer, Van der Belt
 - Groepje Bertholet
 - Stichting Visie, Hans de Jonge
 - Bewonersver. Kikkerstein (t.o. rampflat)
 - Raadslid De Groenen, Yvone Olf
 - LAKA, Henk van den Berg, Annemie Ummels (advisory circular)
 - Clubje van een dominee

Voorwoord

1. DE RAMP EN DE DIRECTE NASLEEP

Openen met iets in de trant van: de overheid beschouwt het als een onbelangrijk iets terwijl iedereen nog precies weet waar hij of zij op het moment van de ramp was en wat men deed?

Zondag 4 oktober 1992, 18.35 uur:

Samen met mijn vrouw Irene en mijn pasgeboren dochter Mindel was ik op bezoek bij Meike Faas, een vriendin. Haar dochter belde vanuit Londen omdat ze op CNN de beelden van de ramp met de El Al-Boeing in de Bijlmermeer had gezien. Geschokt begonnen we te zappen tussen CNN en de Nederlandse zenders. Uiteindelijk kwam het NOS-journaal met de eerste berichtgeving. Na het zien en verwerken van de eerste beelden vroeg ik mij af of ik iets kon of moest doen. Naar de rampplek toegaan? Maar dat leek me beter van niet. Het belangrijkste was eerst de opvang van gewonden en slachtoffers. Later zou de politiek wel aan bod komen. Wel belde ik de fractievoorzitter van de PvdA Thijs Wöltgens, maar ik kon hem niet bereiken. In het Journaal van 23.00 uur kwamen alle politieke partijen met een officiële reactie, behalve de Partij van de Arbeid; niet bereikbaar.

De volgende ochtend kreeg ik eindelijk Wöltgens aan de lijn. We spraken af om samen iets met het gewest Amsterdam te doen, in overleg met Felix Rottenberg. Ook moest gekeken worden hoe we in de Tweede Kamer met de ramp om moesten gaan.

Collega Jaap Jelle Feenstra had de nieuwe Luchtvaartongevallenwet behandeld, maar deze wet was nog niet van kracht omdat die nog in de Staatscourant gepubliceerd moest worden. De oorzaak van deze vertraging moest gezocht worden in het feit dat Pieter van Vollenhoven kandidaat was om die nieuwe, onafhankelijke, voorzitter te worden van de Raad voor de Luchtvaart. Maar dit was voor het departement van Verkeer en Waterstaat niet aanvaardbaar, gezien zijn positie als voorzitter van de Raad voor de Verkeersveiligheid. Dus wachtte men met de publicatie in het Staatsblad.

In de Kamer werd een debat gevoerd over de vraag of de oude Luchtvaartrampenwet of de nieuwe Luchtvaartongevallenwet van kracht was. De verschillen tussen deze wetten zaten in de onafhankelijke positie van de vooronderzoeker (nieuwe wet) en het afschaffen van het tuchtrecht uit de oude wet. Dit tuchtrecht werd vervangen door een scheiding tussen het ongevalsonderzoek (Raad voor de Luchtvaart) en een eventueel strafrechtelijk onderzoek (Openbaar Ministerie). Terwijl het debat in de Kamer, namens de PvdA door Feenstra en Arie de Jong, werd gevoerd begon de heer Wolleswinkel alvast met zijn onderzoek, min of meer in het vacuüm dat was ontstaan tussen de oude en de nieuwe wet. Wolleswinkel, de directeur Luchtvaartinspectie op het ministerie van Verkeer en Waterstaat, was volgens minister Maj-Weggen de aangewezen man om als vooronderzoeker het ongeval te onderzoeken, bijgestaan door het Bureau Vooronderzoek Ongevallen (BVO). Dus werd formeel volgens de (oude) Luchtvaartrampenwet gewerkt. De PvdA was voor onmiddellijke inwerkingtreding van de nieuwe wet en het aanstellen van een onafhankelijke vooronderzoeker, maar wilde hier geen stennis over maken, gezien de situatie in de Bijlmermeer.

Zelfde week

Partijbijeenkomst in Zuidoost in een hotel aan de Gaasperplas (Crown Plaza?). Wat moeten we doen?

Vanaf 7 oktober werd de Kamer bijna dagelijks schriftelijk op de hoogte gehouden door de minister en haar collega's over de vorderingen in het onderzoek. Op 8 oktober gaf ze samen met de mensen van het Bureau Vooronderzoek een briefing aan de Vaste Kamercommissies van Verkeer en Waterstaat (V&W) en Volkshuisvesting, Ruimtelijk Ordening en Milieu (VROM). Na ontvangst van de Kamerleden op haar departement verliet de minister de bijeenkomst, met dat mededeling dat de onderzoekers een onafhankelijke positie hebben. Terwijl ze op dezelfde dag in een brief aan de kamer aangaf dat de verantwoordelijkheid voor het onderzoek bij de minister lag. De mensen van BVO informeerden ons over het onderzoek en de berging.

pm; volgens Vincent had een RLD-er jou verteld dat de restanten van het vliegtuig naar de schroot zouden gaan.

Door de onderzoekers werd toegezegd dat na de schifting de resten van het vliegtuigwrak in ieder geval op één plek bewaard zouden worden. Over de motoren wist men te vertellen dat met redelijke waarschijnlijkheid de bemanning op de hoogte moet zijn geweest van het afbreken van de motoren. Eén van de piloten was militairpiloot geweest en zal daarom aan zijn 'combat power' hebben gedacht, het vermogen van een vliegtuig om in de lucht te blijven. Voorts werd er nog gezocht naar de Cockpit Voice Recorder (CVR), één van de twee zogenaamde zwarte dozen. Maar het BVO was er nog niet zeker van of de CVR wel of niet aan boord had gezeten.

In de tweede week na de ramp begon min of meer duidelijkheid te komen in de mogelijke oorzaak en de gevolgen van de ramp. Waarschijnlijk was de rechter binnenmotor afgebroken door een probleem in de ophanging en dit had een kettingreactie tot gevolg. Meer dan vijftig lichamen werden geborgen waarvan er op dat moment 26 waren geïdentificeerd. Minister van Binnenlandse Zaken Ien Dales gaf een eerste evaluatie van de hulpverlening, die snel en adequaat was verlopen.

pm; versnelde berging.

In de vaste commissie voor Verkeer werd besloten om de integrale rapportage over het onderzoek af te wachten.

pm; Vincent; kaartje van RLD volgens de radar (5-10) kwam niet overeen met FDR (15-10) dus fraude. Jij zou van een RLD-er hebben gehoord dat er radarbeelden waren waarop je kon zien dat de motoren waren afgebroken. Daar is Vincent verder mee gegaan.

?? oktober 1992

Een kleine delegatie uit de Kamer brengt een werkbezoek aan de rampplek. Vincent van den Burg van het CDA is er trots op dat hij dit heeft geregeld als delegatieleider en dat de rest van de Kamer thuis mag blijven, onder andere de commissie voor Verkeer en Waterstaat.

Ik ben niet naar de herdenkingsbijeenkomst in de RAI geweest. Wel naar de Herdenkingsmars, samen met Weck, Rottenberg, Smits. Daar zijn we de weg kwijtgeraakt.

2. STILTE EN RUST RONDOM HET ONDERZOEK

'Blamerende balans van RLD-onderzoek.' 'De onthulling vandaag in Trouw dat de verkeersleiders op Schiphol op hun radar hebben gezien hoe op 4 oktober stukken van de noodlots-Boeing van El Al afvielen, doet opnieuw twijfels rijzen over de rol van de Rijksluchtvaartdienst.' (Trouw, Vincent Dekker, 4 november 1992). Dit was het eerste artikel in de pers dat twijfels over het onderzoek van BVO naar voren bracht. De volgende dag zond minister Maij-Weggen een voortgangsrapportage van het onderzoek van de heer Wolleswinkel naar de Kamer. In een bijlage werd aangegeven dat zoveel mogelijk in de geest van de nieuwe Luchtvaartongevallenwet zou worden gehandeld, maar het vooronderzoek werd uitgevoerd op basis van de oude wet. Alleen de vooronderzoeker kreeg een onafhankelijke status.

pm; Vincent; Jij had Vincent gewaarschuwd in december voor een 'hinderlaag' d.m.v. verkeerde informatie (via, via bij Maij vandaan?).

pm; Afluisteren/Piet Stoffelen (Biza en BVD)?

pm; Zichtbaar zijn van de motoren

In januari 1994 verscheen wederom een groot artikel van de hand van Vincent Dekker in Trouw waarin hij kritiek uitte op het onderzoek naar de ramp. De verhalen van ooggetuigen kwamen niet overeen met de officiële lezing. Ook was er twijfel over een tekst van 'persoonlijke aard' die de bemanning vlak voor het neerstorten in het Hebreuws tegen elkaar had gezegd. Minister Maij-Weggen twee dagen later met een schriftelijke uitleg over de tekst aan de vaste commissie voor V&W. De persoonlijke tekst luidde 'Trek alle flaps in, trek alle flaps in, doe het landingsgestel uit.' In de bijlage van de brief van de minster zat een nieuwe voortgangsrapportage over het onderzoek door de heer Wolleswinkel.

In het eerste jaar na de ramp ben ik een aantal keren in de Bijlmer geweest (archief NOS-journaal, Tim Dekkers), onder andere naar aanleiding van een brief van Henk van der Belt in mei 1993.

In de fractiegroep Verkeer en Waterstaat wordt gediscussieerd over het onderzoek. Arie de Jong roept dat ik Ludlum ben. Ook speelt de vraag: Wie wordt woordvoerder voor de Bijlmerramp? De woordvoerder rampenbestrijding? Of een woordvoerder Verkeer en Waterstaat en zo ja, wie? Ik ben gewoon doorgestaan, een beetje tegen de afspraken in. Arie de Jong is het meest betrokken PvdA-kamerlid. Verder is het afwachten tot het onderzoeksrapport uitkomt, in de veronderstelling dat alles goed uitgezocht wordt. Achteraf is dit mij ook aan te rekenen.

pm; Vincent; juli een interview met Bodewes waar hij per ongeluk 'vliegtuig met chemicaliën' liet vallen. Daarna Notoc bij stadsdeel ZO (via omegam). 1+1=2 > september 'vliegende chemiefabriek'.

27 september bezoek aan Dangerous Goods Management

Tijdens de eerste openbare getuigenverhoren van de Raad voor de Luchtvaart (hoorzitting 14-10-1993?) spreek ik met bewoners. Ik ben daar aanwezig uit nieuwsgierigheid. Voor het eerst wordt voor de bewoners en voor Ronald Jansen, voorzitter van de deelraad Zuidoost, duidelijk dat het onderzoek niet 'breed' wordt uitgevoerd maar dat alleen technisch onderzoek wordt gedaan.

3. DE EERSTE VRAAGTEKENS BIJ HET ONDERZOEK

16 september 1993

El Al-jumbo 'vliegende chemiefabriek' in Trouw.

17 september 1993

Vragen aan Maij; artikel in Trouw Vincent Dekker (sluiten Buitenveldertbaan).

20 september 1993

Antwoord Maij (bijlage Notoc en bodemonderzoek stadsdeel Zuidoost)

24 september 1993

Vragen aan Alders (VROM) (bijlage rapportage RIMH Noord-Holland)

27 september 1993

Bezoek aan Dangerous Goods Management

06 oktober 1993

Frits Castricum hoort van plv. directeur Rijksverkeersinspectie: "Zeg tegen Rob dat hij door moet vragen over de lading, het klopt niet."

13 oktober 1993

artikel Trouw over verarmd uranium in El Al-jumbo /LAKA/ verklaring Buisman ECN 12-10

14 oktober 1993

Presentatie over vooronderzoek door Wolleswinkel tijdens een openbare zitting

05 november 1993

Antwoord Alders

27 september

Vragen Van Gijzel over CVR n.a.v. een artikel in Trouw van.

25 november 1993

Bijeenkomst van het Klankbord, groep bewoners in Zuidoost. Daarna financiële en gezondheidsproblemen doorgegeven aan Maij-Weggen.

24 februari 1994

Rapport RvdL aan de Kamer aangeboden

25 februari 1994

Trouw; Volgens Van Gijzel blijven er nog vragen na het verschijnen van het rapport van de Raad van de Luchtvaart. Hij vindt dan ook dat de minister niet een jaar mag wachten met een reactie.

01 maart 1994

VC V&W wachten op reactie minister.

Maart 1994

Ex-vrijwillig brandweerman Carel Boer komt bij mij met zijn verhaal over gezondheidsklachten. Een GG&GD medewerker had tegen hem gezegd dat er geen risico's voor de volksgezondheid waren en dat er geen gezondheidsonderzoek komt. Voor de heer Boer klopt dit alles niet. Hij heeft gegevens over de lading en het verarmd uranium die hij in verband brengt met zijn gezondheidsklachten. Daarnaast hebben de hulpverleners geen vergoedingen gekregen voor hun hulp tijdens de ramp. Ik adviseer hem om een brief te sturen naar de voorzitter van de vaste kamercommissie voor Verkeer en Waterstaat.

augustus 1994 rapportage stadsdeel Zuidoost over uranium en rapportje GG&GD Amsterdam; nader onderzoek niet zinvol.

Synopsis:

1. Ramp en directe nasleep (04-10-1992 t/m 20-10-1992)

Na de ramp ontstond direct een discussie in de Tweede Kamer over hoe met de ramp moest worden omgegaan. Ik was algemeen woordvoerder Verkeer en Waterstaat en samen met Arie de Jong ook woordvoerder op de Bijlmerramp. Gekeken werd naar de nieuwe Luchtvaartongevallenwet en de invulling van de positie van de onafhankelijke onderzoeker. Hierbij speelde Pieter van Vollenhoven als kandidaat een belangrijke rol. Tijdens een briefing op het departement verliet Maij-Weggen snel de zaal om de 'onafhankelijke' vooronderzoeker Wolleswinkel niet voor de voeten te lopen. In de Kamer zorgde Vincent van den Burg van het CDA ervoor dat de commissie van Verkeer en Waterstaat niet naar de rampplek kon. Verder beschrijf ik een bijeenkomst van de PvdA in de Bijlmer, de herdenking in de Bijlmer en de herdenkingsdienst in de RAI, waar Lubbers beloofde de mensen niet in de steek te laten. Ook speelden de discussies over het hervatten van de vluchten boven de Bijlmer en de uitbreiding van Schiphol.
2. Stilte en rust rondom het onderzoek (10-1992 t/m 03-1993)

Deze periode van het onderzoek werd gekenmerkt door een geruststellende overheid. Elke keer wanneer er vragen kwamen werd verteld dat het onderzocht zou worden. En dat duurde en dat duurde. Tevens was het een periode van relatieve rust, waarbij de bewoners al met de eerste vragen en eerste problemen kwamen. Ook verschijnen de eerste publicaties over de belading en de vracht.
3. De eerste vraagtekens bij het onderzoek (09-1993 t/m 09-1994)

Wat heeft erin het toestel gezeten (vliegende chemiefabriek)? Hoe zat het met het verarmd uranium? Ik stelde vragen aan de ministers Maij en Alders over de lading en de risico's voor de volksgezondheid. De plv. directeur Rijksverkeersinspectie laat mij via via weten dat ik door moet vragen over de lading. Tijdens de hoorzitting van de Raad voor de Luchtvaart bleek dat het onderzoek maar beperkt zou blijven tot de oorzaak van het ongeluk. Ook bleek dat steeds meer bewoners problemen, vragen en twijfels hadden. Een brief van een ex-vrijwillig brandweerman met allerlei vragen werd door de minister beantwoord met de stelling dat er niets aan de hand was.
4. Grotere vraagtekens (09-1994 t/m 12-1994)

De vraagtekens stapelden zich op: Vincent Dekker publiceerde zijn boek 'Going down, going down' en Trouw, Nova en RTL 4 komen met onthullingen en vraagtekens. Ik heb vragen gesteld aan Jorritsma over de verdwenen Cockpit Voice Recorder en de positie van El Al op Schiphol. Een ex-werknemer van El Al, Jeroen Plettenberg, kwam naar mij toe naar aanleiding van de onthullingen in Nova. Hij stuurde mij een brief met een waslijst aan problemen rondom de ramp. Ik heb dit doorgesproken met de fractievoorzitter. Die gaf dit weer door aan de minister van Binnenlandse Zaken en de minister-president.
5. Zoektocht; geen antwoorden (01-1995 t/m 11-1995)

In deze periode heb ik een gesprek gehad met de BVD over malversatie met de vrachtdocumenten, wapentransporten en de uitzonderingspositie van El Al. Exact 1 jaar na het verschijnen van het rapport van de Raad voor de Luchtvaart kwam de minister pas met haar reactie. Ik stelde minister Jorritsma op de hoogte van het gesprek met Plettenberg en andere vragen rondom het onderzoek. Tijdens het overleg over het rapport werden vele vragen gesteld. Jorritsma waarschuwde de Kamer zich niet mee te laten slepen in een welhaast paranoïde situatie. De minister schoof de inhoudelijke vragen af naar de Raad voor de Luchtvaart en op de andere vragen had zij geen antwoord. Aan het eind van een tweede overleg antwoordde zij dat 'alles is nagegaan en klopt exact'. Kortom, de ontkennende overheid. Voor mij restte de vraag wie te geloven: Jorritsma of Plettenberg? Ik besloot een cursus vrachtdocumentatie te volgen om deze complexe materie onder de knie te krijgen.
6. Agressie; spoken najagen
De reacties werden harder en negatiever op mijn zoektocht en die van de bovengenoemde journalisten. Werden er ter goeder trouw fouten gemaakt, met kwade zin fouten toegedekt of was er echt iets aan de hand? In de Kamer kreeg ik de naam 'Bijlmerboy'. Samen met Plettenberg ben ik twee keer naar het Bureau Vooronderzoek geweest om de beschikbare vrachtbrieven in te zien. Veel stukken

ontbraken. Jorritsma stelde voor om het ontbrekende materiaal via diplomatieke weg op te vragen ('Aangezien u hecht aan kennisneming van deze documenten').

Plettenberg verscheen in Nova, de Raad voor de Luchtvaart reageerde geïrriteerd op onze bevindingen en Jorritsma voelde er 'verdomd weinig voor' om alles nog eens te gaan onderzoeken. In de fractiegroep ontstond een discussie of ik nog wel door kon gaan.

7. Overtuiging en justitieel onderzoek (05-1996 t/m 10-1997)

Nadat ik de fractiegroep kon overtuigen, lukte het ook om in de vaste kamercommissie – na veel tegenwerking – een aparte werkgroep op te zetten die het mysterie van de ladingspapieren ging uitzoeken. Jorritsma stuurde een dikke blauwe map met vrachtpapieren die uit Israël kwamen naar de Kamer. Ook hierbij ontbraken papieren en klopte zaken niet. De minister wachtte op een reactie van de Raad voor de Luchtvaart RvdL (verschillen van administratieve aard en hebben niets te maken met de oorzaak van het ongeval). De werkgroep lading besloot gesprekken te gaan houden met de RvdL over de lading, de Economische Controle Dienst over strategische goederen en het Openbaar Ministerie over fraude met de vrachtdocumenten. Het eerste gesprek met de RvdL was kort en krachtig; men wilde niet meewerken. Uit het tweede gesprek, na interventie van de Kamervoorzitter, kwamen geen antwoorden. Na net geen jaar wachten kwam de toestemming binnen voor de gesprekken met de ECD en het OM. Verder had Plettenberg moeite om aangifte van valsheid in geschrifte te doen. Na tussenkomst van Sorgdrager was dit wel mogelijk en werd een justitieel onderzoek gestart.

8. Kabinet in de knel; medische klachten in een stroomversnelling en Jorritsma, Borst en Sorgdrager komen onder druk te staan (10-1997)

De gesprekken met de ECD en de politie brachten meer verwarring dan opheldering. Nova vertoonde een verklaring van fraude door El Al-medewerkers uit Keulen. Na veel medische klachten van medewerkers die in hangar 8 hadden gewerkt besloot de KLM een gezondheidsonderzoek te houden. Minister Borst heeft naar aanleiding hiervan ook een inventariserend onderzoek toegezegd. Tijdens een debat over de blauwe map met vrachtdocumenten deed Jorritsma toezeggingen om Sorgdrager te vragen het justitieel onderzoek te heropenen en om een onafhankelijke commissie in te stellen die de gang van zaken rondom de vrachtpapieren ging onderzoeken. Door de belofte aangaande de drie onderzoeken werd de discussie over een eventueel parlementair onderzoek uitgesteld.

9. Drie onderzoeken; niet nagekomen (10-1997 t/m 04-1998)

Er onstond discussie wie de onafhankelijke commissie moest gaan voorzitten. Minister Borst liet in een brief weten dat de commissie-Hoekstra begonnen was met haar werk en dat de mogelijkheden voor een justitieel onderzoek beperkt leken. Het gezondheidsonderzoek schoot intussen ook niet op. In een spoeddebat met de ministers van V&W, VWS en BZK vroeg ik opheldering over de voortgang van de onderzoeken. Het onderzoek van de commissie-Hoekstra duurde 'ietwat langer'.

10. Opmaat naar de enquête (04-1998 t/m 10/1998)

Na de vertraging in alle onderzoeken stuurde ik namens de PvdA-fractie een brief naar de kamercommissie voor V&W met daarin de vraag om een parlementair onderzoek. Er werd besloten een voorbereidingsgroep in te stellen. Nieuwe gezondheidsklachten staken de kop op via de stichting Visie. De commissie-Hoekstra kwam met haar rapport (Enquête is niet nodig want 'ik heb alles uitgezocht. '); geen oordeel over de betrokken instanties en geen opdracht om de vrachtdocumenten op te vragen. De voorbereidingsgroep voor de enquête had een lange lijst met vragen, waar niet veel antwoorden op kwamen van het kabinet. Het NRC kopte dat een bestanddeel van het gifgas Sarin aan boord van de El Al-Boeing aanwezig was. In oktober stemde de Kamer in met een parlementaire enquête. Ik heb bewust geen plaatsgenomen in de enquêtecommissie.

11. Voorbereiding van de enquête (10-1998 t/m 02-1999)

De commissie maakte gebruik van mijn archief en met lange gesprekken heb ik hen op de hoogte gebracht van mijn visie op het geheel. Ook stelde ik een aantal geheime stukken ter beschikking die daarvoor nog niet onderzocht waren.

12. Verhoren (02-1999 t/m 03-1999)

Dagboekvorm: Ik bereid me voor op mijn verhoor door middel van het produceren van een 40 pagina's dik persoonlijk chronologisch overzicht. Verder wisselen mijn stemmingen tussen lachen en huilen over de verschillende verhoren die worden afgenomen.

13. Debat met de commissie (04-1999 t/m 05-1999)

Het rapport van de commissie komt uit. Daaraan vooraf gaat een discussie over mijn woordvoerderschap. Met de begeleidingsgroep van de fractie bereid ik de debatten met de commissie voor. We moeten materiaal verzamelen om de conclusies in het rapport te ondersteunen. Tijdens het debat valt het kabinet over het referendum in de Eerste Kamer. Dit is van invloed op de al bestaande discussie over de politieke verantwoordelijkheid van de verschillende betrokken ministers.

14. Debat met de regering

De finale. Twee dagen debat, waarvan de tweede (woensdag) een marathon wordt. Tot en met de tweede termijn heb ik het woord en geef ik het standpunt van de PvdA weer op de verschillende conclusies. De derde termijn neemt Melkert het over en stem ik tegen de motie van mijn eigen partij.

Van Gijssel

V. Harsch
Merk. Rosendal

Rob,

~~Heb~~ Heb je een momentje?!

Robert.

Synopsis:

1. Ramp en directe nasleep (04-10-1992 t/m 20-10-1992)

Na de ramp ontstond direct een discussie in de Tweede Kamer over hoe met de ramp moest worden omgegaan. Ik was algemeen woordvoerder Verkeer en Waterstaat en samen met Arie de Jong ook woordvoerder op de Bijlmerramp. Gekeken werd naar de nieuwe Luchtvaartongevallenwet en de invulling van de positie van de onafhankelijke onderzoeker. Hierbij speelde Pieter van Vollenhoven als kandidaat een belangrijke rol. Tijdens een briefing op het departement verliet Maij-Weggen snel de zaal om de 'onafhankelijke' vooronderzoeker Wolleswinkel niet voor de voeten te lopen. In de Kamer zorgde Vincent van den Burg van het CDA ervoor dat de commissie van Verkeer en Waterstaat niet naar de rampplek kon. Verder beschrijf ik een bijeenkomst van de PvdA in de Bijlmer, de herdenking in de Bijlmer en de herdenkingsdienst in de RAI, waar Lubbers beloofde de mensen niet in de steek te laten. Ook speelden de discussies over het hervatten van de vluchten boven de Bijlmer en de uitbreiding van Schiphol.

2. Stilte en rust rondom het onderzoek (10-1992 t/m 03-1993)

Deze periode van het onderzoek werd gekenmerkt door een geruststellende overheid. Elke keer wanneer er vragen kwamen werd verteld dat het onderzocht zou worden. En dat duurde en dat duurde. Tevens was het een periode van relatieve rust, waarbij de bewoners al met de eerste vragen en eerste problemen kwamen. Ook verschijnen de eerste publicaties over de belading en de vracht.

3. De eerste vraagtekens bij het onderzoek (09-1993 t/m 09-1994)

Wat heeft erin het toestel gezeten (vliegende chemiefabriek)? Hoe zat het met het verarmd uranium? Ik stelde vragen aan de ministers Maij en Alders over de lading en de risico's voor de volksgezondheid. De plv. directeur Rijksverkeersinspectie laat mij via via weten dat ik door moet vragen over de lading. Tijdens de hoorzitting van de Raad voor de Luchtvaart bleek dat het onderzoek maar beperkt zou blijven tot de oorzaak van het ongeluk. Ook bleek dat steeds meer bewoners problemen, vragen en twijfels hadden. Een brief van een ex-vrijwillig brandweerman met allerlei vragen werd door de minister beantwoord met de stelling dat er niets aan de hand was.

4. Grotere vraagtekens (09-1994 t/m 12-1994)

De vraagtekens stapelden zich op: Vincent Dekker publiceerde zijn boek 'Going down, going down' en Trouw, Nova en RTL 4 komen met onthullingen en vraagtekens. Ik heb vragen gesteld aan Jorritsma over de verdwenen Cockpit Voice Recorder en de positie van El Al op Schiphol. Een ex-werknemer van El Al, Jeroen Plettenberg, kwam naar mij toe naar aanleiding van de onthullingen in Nova. Hij stuurde mij een brief met een waslijst aan problemen rondom de ramp. Ik heb dit doorgesproken met de fractievoorzitter. Die gaf dit weer door aan de minister van Binnenlandse Zaken en de minister-president.

5. Zoektocht; geen antwoorden (01-1995 t/m 11-1995)

In deze periode heb ik een gesprek gehad met de BVD over malversatie met de vrachtdocumenten, wapentransporten en de uitzonderingspositie van El Al. Exact 1 jaar na het verschijnen van het rapport van de Raad voor de Luchtvaart kwam de minister pas met haar reactie. Ik stelde minister Jorritsma op de hoogte van het gesprek met Plettenberg en andere vragen rondom het onderzoek. Tijdens het overleg over het rapport werden vele vragen gesteld. Jorritsma waarschuwde de Kamer zich niet mee te laten slepen in een welhaast paranoïde situatie. De minister schoof de inhoudelijke vragen af naar de Raad voor de Luchtvaart en op de andere vragen had zij geen antwoord. Aan het eind van een tweede overleg antwoordde zij dat 'alles is nagegaan en klopt exact'. Kortom, de ontkennende overheid. Voor mij restte de vraag wie te geloven: Jorritsma of Plettenberg? Ik besloot een cursus vrachtdocumentatie te volgen om deze complexe materie onder de knie te krijgen.

6. Agressie; spoken najagen

De reacties op mijn zoektocht en die van de bovengenoemde journalisten werden harder en negatiever. Heeft men ter goeder trouw fouten gemaakt, met kwade zin fouten toegedekt of was er echt iets aan de hand? In de Kamer kreeg ik de bijnaam 'Bijlmerboy'. Samen met Plettenberg ben ik twee keer naar het Bureau Vooronderzoek geweest om de beschikbare vrachtbrieven in te zien. Veel stukken

ontbraken. Jorritsma stelde voor om het ontbrekende materiaal via diplomatieke weg op te vragen. ('Aangezien u hecht aan kennisneming van deze documenten.') Plettenberg verscheen in Nova, de Raad voor de Luchtvaart reageerde geïrriteerd op onze bevindingen en Jorritsma voelde er 'verdomd weinig voor' om alles nog eens te gaan onderzoeken. In de fractiegroep ontstond een discussie of ik nog wel door kon gaan met dit Bijlmerdossier.

7. Overtuiging en justitieel onderzoek (05-1996 t/m 10-1997)

Nadat ik de fractiegroep kon overtuigen, lukte het ook om in de vaste kamercommissie – na veel tegenwerking – een aparte werkgroep op te zetten die het mysterie van de ladingspapieren ging uitzoeken. Jorritsma stuurde een dikke blauwe map met vrachtpapieren uit Israël naar de Kamer. Ook hierbij ontbraken belangrijke documenten en klopte het een en ander niet. De minister wachtte op een reactie van de Raad voor de Luchtvaart RvdL. De Raad vond de verschillen van administratieve aard en deze ophef had niets te maken met de oorzaak van het ongeval. De werkgroep lading besloot gesprekken te gaan houden met de RvdL over de lading, de Economische Controle Dienst over strategische goederen en het Openbaar Ministerie over de eventuele fraude met de vrachtdocumenten. Het eerste gesprek met de RvdL was kort en krachtig; men wilde niet meewerken. Uit het tweede gesprek, na interventie van de Kamervoorzitter, kwamen geen antwoorden. Nog net geen jaar later kwam de toestemming binnen voor de gesprekken met de ECD en het OM. Verder kostte het Plettenberg grote moeite om aangifte te doen van valsheid in geschrifte. Na tussenkomst van Sorgdrager werd de aangifte wel mogelijk en werd een justitieel onderzoek gestart.

8. Kabinet in de knel; medische klachten in een stroomversnelling en Jorritsma, Borst en Sorgdrager komen onder druk te staan (10-1997)

De gesprekken met de ECD en de politie brachten meer verwarring dan opheldering. Nova vertoonde een verklaring van fraude door El Al-medewerkers uit Keulen. Na veel medische klachten van medewerkers die in hangar 8 hadden gewerkt besloot de KLM een gezondheidsonderzoek te houden. Minister Borst heeft naar aanleiding hiervan ook een inventariserend onderzoek toegezegd. Tijdens het debat over de 'blauwe map' met vrachtdocumenten deed Jorritsma twee toezeggingen: om Sorgdrager te vragen het justitieel onderzoek te heropenen en om een onafhankelijke commissie in te stellen die de gang van zaken rondom de vrachtpapieren ging onderzoeken. Door de beloofde drie onderzoeken werd de discussie over een eventueel parlementair onderzoek uitgesteld.

9. Drie onderzoeken; niet nagekomen (10-1997 t/m 04-1998)

Er ontstond discussie wie de onafhankelijke commissie moest gaan voorzitten. Dat werd de niet geheel onbesproken heer Hoekstra. Minister Borst liet in een brief weten dat de commissie-Hoekstra begonnen was met haar werk en dat de mogelijkheden voor een justitieel onderzoek beperkt leken. Het gezondheidsonderzoek schoot intussen ook niet erg op. In een spoeddebat met de ministers van V&W, VWS en BZK vroeg ik opheldering over de voortgang van de onderzoeken. Het onderzoek van de commissie-Hoekstra duurde 'ietwat langer'.

10. Opmaat naar de enquête (04-1998 t/m 10/1998)

Na de vertraging in alle onderzoeken stuurde ik namens de PvdA-fractie een brief naar de kamercommissie voor V&W met daarin de vraag om een parlementair onderzoek. Er werd besloten een voorbereidingsgroep in te stellen. Nieuwe gezondheidsklachten staken de kop op via de stichting Visie. De commissie-Hoekstra kwam met haar rapport. Volgens de voorzitter was een enquête niet nodig want de commissie had 'alles uitgezocht'. Maar het rapport had geen oordeel over de betrokken instanties en nog niemand had de opdracht om de vrachtdocumenten op te vragen. De voorbereidingsgroep voor de enquête kwam met een lange vragenlijst, waar niet veel antwoorden op kwamen van het kabinet. Het NRC kopte dat een bestanddeel van het gifgas Sarin aan boord van de El Al-Boeing aanwezig was. In oktober stemde de Kamer in met een parlementaire enquête. Ik heb bewust geen plaatsgenomen in de enquêtecommissie.

11. Voorbereiding van de enquête (10-1998 t/m 02-1999)

De commissie maakte gebruik van mijn archief en met lange gesprekken heb ik hen op de hoogte gebracht van mijn visie op het geheel. Ook stelde ik een aantal geheime stukken ter beschikking die daarvoor nog niet onderzocht waren.

12. Verhoren (02-1999 t/m 03-1999)

Dagboekvorm: Ik bereid me voor op mijn verhoor door middel van het produceren van een 40 pagina's dik persoonlijk chronologisch overzicht. Verder wisselen mijn stemmingen tussen lachen en huilen over de verschillende verhoren die worden afgenomen.

13. Debat met de commissie (04-1999 t/m 05-1999)

Het rapport van de commissie komt uit. Daaraan vooraf gaat een discussie over mijn woordvoerderschap. Met de begeleidingsgroep van de fractie bereid ik de debatten met de commissie voor. We moeten materiaal verzamelen om de conclusies in het rapport te ondersteunen. Tijdens het debat valt het kabinet over het referendum in de Eerste Kamer. Dit is van invloed op de al bestaande discussie over de politieke verantwoordelijkheid van de verschillende betrokken ministers.

14. Debat met de regering

De finale. Twee dagen debat, waarvan de tweede (woensdag) een marathon wordt. Tot en met de tweede termijn heb ik het woord en geef ik het standpunt van de PvdA weer op de verschillende conclusies. De derde termijn neemt Melkert het over en stem ik tegen de motie van mijn eigen partij.

Dinsdag 20 april

's Ochtends belt opnieuw Joost Oranje. Hij heeft uit betrouwbare bron gehoord dat Jorritsma in het rapport van de enquêtecommissie wordt beschuldigd van het 'onduidelijk, onvolledig en onjuist' informeren van de Tweede Kamer. Ook schijnt er nog een vierde term te zijn. Hij vraagt me of ik hier iets van weet? Ik weet van niets, antwoord ik hem. Joost gaat door met de opsomming van zijn bevindingen. Over Borst zouden twee 'O-tjes', termen als onjuist of onvolledig, in het rapport staan. Ook meldt hij dat de commissie ruzie heeft over de publiciteitsslag. De commissie heeft veel aanvragen voor interviews maar is het onderling niet eens over hoe ze hiermee om moeten gaan.

Tijdens het overleg met mijn medewerkers, elke dinsdag om tien uur, komt Coby Konijnenburg de kamer binnen rennen en geeft de pieper van Dick de Cloe aan Ineke. Dick heeft zijn hand opengehaald aan een scherp voorwerp en moet snel naar het ziekenhuis voor hechtingen. Na de consternatie gaan we verder met de verdeling van de taken voor de komende week. Om half elf ga ik door naar de fractievergadering. In de fractie vraagt Jeltje van Nieuwenhoven me opnieuw even apart. We lopen naar een zijkamer naast de fractiekamer. De enquêtecommissie gaat naar de Bijlmermeer om het rapport aan te bieden, vertelt Jeltje. Ze vindt dat dit niet kan. Ze vraagt mij wat ik ervan vind. Het lijkt me niet verstandig maar volgens mij kun je ze niet tegenhouden, zeg ik haar. Daarnaast gaat Oudkerk ook nog naar Barend en Van Dorp, zegt Jeltje. Ook dat lijkt me niet verstandig. De commissie moet niet als geheel of individueel de publiciteit zoeken buiten het rapport om is mijn mening. Terug in de fractie vraagt een collega of de fractie in zijn geheel donderdag bijgepraat kan worden over het rapport van de enquêtecommissie. Melkert is hier op tegen. Hij vindt dat je het dan zwaarder maakt dan het is en daarbij mogen de fractieleden toch niet reageren. Verder wordt gesproken over het landenbeleid van ontwikkelingssamenwerking, de oorlog in Kosovo en de voorjaarsnota.

Na afloop van de fractie spreek ik een half uur met Ad. We praten over het crisisberaad van D66 van het afgelopen weekeinde, de publiciteitsdrift van de commissie en over uitbreiding van de personele ondersteuning voor het vervolg van de enquête. Ik vind dat we de fractie donderdag wel op de hoogte kunnen brengen, bijvoorbeeld door een soort inloopsprekkuur. Ad gaat akkoord. We praten verder over wat ik via journalisten heb gehoord over de inhoud van het rapport. Volgens mij weet Ad alles en geeft hij niets prijs. Hij laat blijken dat hij wel iets weet maar geeft niet aan hoe en wat. Pratend over de drie 'O-tjes' (onduidelijk, onvolledig en onjuist) vraag ik hem of hij de vierde weet. 'Ontijdig', zegt hij. Ik suggereer dat Oudkerk hem heeft bijgepraat. Hij blijft stoïcijns. 'Dan weet ik genoeg,' zeg ik. Het bekende glimlachje verschijnt op zijn gezicht.

We gaan verder over de verschillende ministers. Hij waarschuwt me van tevoren: 'Knoop dit maar in je oren. Het kabinet valt in geen geval, dat is buiten de proporties van het onderwerp.' Dat kan ik me wel voorstellen, reageer ik, maar daarmee is nog niets gezegd over de diverse afzonderlijke ministers. 'Als er twee gaan, dan weet je toch wat Kok doet,' zeg ik. 'Dat probleem ligt dan aan de overkant,' zegt Ad, 'Ik heb Wim duidelijk gemaakt dat ik de val van het kabinet niet zal accepteren.' 'Maar je hebt ook nog partners,' zeg ik. 'Ja, dat kan altijd opspelen,' zegt Ad, 'Je hebt niet alles in de hand. Maar het is goed om onze eigen gedachten maar eens uit te spreken en op de achtergrond mee te laten wegen.' Aansluitend hierop meldt Ad dat hij straks een gesprek heeft met Tom de Graaf.

Tussen het gesprek met Ad en het vragenuurtje door meldt Peter van Heemst, collega met Verkeer en Waterstaat in zijn portefeuille, mij dat hij tegen mijn woordvoerderschap is. Tijdens het vragenuurtje loop ik Rob Oudkerk tegen het lijf. Hij vertelt me dat hij een dagboek heeft bijgehouden en dat in het Parool een groot interview met hem komt. Over de hunkering naar publiciteit zegt hij dat van de 102 aanvragen hij op maar vier ja heeft gezegd. Hij vindt dat hij een beetje terughoudend moet zijn wat betreft de publiciteit. Met betrekking tot de gezondheidsklachten komt Rob met een voorbeeld van een hond die iemand in de hand bijt. Als de getroffene bij de dokter komt zal de dokter niet eerst vragen wat voor soort hond het is geweest voordat hij een prik geeft. Bij de gezondheidsklachten in de Bijlmermeer wilden de medici wel eerst weten wat voor soort hond het was voor men een prik kon geven.

Het lijkt mij niet zo'n geslaagd voorbeeld omdat de klachten in de Bijlmer niet echt te vergelijken zijn met een hondenbeet.

Rob gaat verder over de 'O-tjes'. In minstens vijftien gevallen is de Kamer onduidelijk, onvolledig, ontijdig of onjuist geïnformeerd. Het is een cultuur. Het is structuur. Maar de commissie heeft ook kritiek op de Tweede Kamer. 'Niet op jou handelen, hoor,' zegt hij, 'maar we hebben je niet apart gezet, als het witte schaap.'

Nadat ik met Susan Baart het programma voor donderdag nogmaals heb doorgenomen en de griffier¹ gebeld heb om te vragen naar de verdere procedure van de enquête wil een zekere mijnheer **Van der Zeijs** mij spreken over Schiphol. Ondanks dat mijn hoofd er niet naar staat spreken we toch een aantal zaken door. Volgens mij breng ik hem op een goed idee, om de opbrengst van de privatisering van Schiphol alleen te gebruiken voor het verkassen van de luchthaven, bijvoorbeeld naar de Noordzee. En ga eens bij Airbus na wat voor lange termijn strategie zij hebben.

In het Kamerrestaurant eten we met een groep collega's: Dick de Cloe, Willy Swildens, Anneke van Dok, Marleen Barth en Marja Wagenaar. Van Anneke is net intern bekend geworden dat ze burgemeester van Vlissingen wordt. Marleen is laaiend op D66 vanwege hun houding ten opzichte van Twentestad. Dick denkt dat een verband bestaat bij D66 tussen de gemeentelijke herindeling van Hengelo, Enschede en Oldenzaal tot Twentestad en de Bijlmerenquête. D66 willen schoonschip maken aan de hand van deze twee gevoelige onderwerpen. Met verkiezingen in het vooruitzicht laten ze Borst vallen over de enquête en willen ze zich niet branden aan de ontwikkelingen rondom Twentestad. Na het eten ga ik op mijn kamer brieven beantwoorden. Irene belt met de mededeling dat ze geen oppas kan krijgen. Verdorie, ik moet naar huis. Nu ja, dan thuis maar lezen en bellen.

Woensdag 21 april

Ik ben vandaag het grootste gedeelte van de dag thuis met de kinderen want Irene gaat voor haar werk een dag naar Groningen. Om kwart voor negen belt Joost Oranje. Hij heeft de conclusies gezien, kent de vier 'O-tjes' en de conclusies over Borst. Hij gaat hier vanmiddag in het NRC over publiceren. Wanneer ik de Telegraaf lees zie ik de kop 'Borst krijgt de zwarte piet' met vette letters op de voorpagina. Het artikel is geschreven zonder bronnen en zonder quotes. Kortom, een erg vaag en slecht journalistiek verhaal. Het verhaal is al lang bij veel journalisten bekend maar niemand kon het nog goed onderbouwen.

Ik bel de voorzitter van de commissie voor Verkeer en Waterstaat om te vragen hoe het zit met de procedure. Donderdag zal om twee uur een procedurevergadering worden gehouden over de afhandeling van het rapport. Nadat ik de kinderen naar school heb gebracht ga ik naar de kamer. Daar praat ik met Ewout van der Weij, beleidsmedewerker Verkeer en Waterstaat, over de toekomst van het **openbaar vervoer**. Namens de PvdA-fractie willen we een uitvoeriger verhaal schrijven over dit onderwerp.

Daarna heb ik een afspraak met Melkert maar die is laat vanwege een ingelaste bijeenkomst bij de minister-president. Het wachten vul ik door samen met Susan Baart de lijst van media voor morgen nog een keer door te lopen. Als gearriveerd is meldt hij dat D66 tot het einde gaat, zonder Borst te laten vallen, of ze moeten liegen. Borst zal de conclusies van de enquêtecommissie aanvechten. Ook stelt hij dat het rapport niet helder is over de momenten wanneer en de manier waarop de minister-president de coördinatie op zich had moeten nemen. Ik vraag hem of de fractie morgen nog bij elkaar komt. Hij zal dit regelen. Dan komt Marjet van Zuijlen binnen. Ze vraagt iets aan Ad en in zijn antwoord laat Ad zich ontvallen dat hij met spoed nog een gesprek met Dijkstal en De Graaf moet hebben. Over dergelijke gesprekken en zijn gesprekken met Kok vertelt Ad mij niet echt veel. Hij geeft niets bloot. Voor mij geeft dat geen gevoel van vertrouwen.

Na het gesprek met Ad loop ik de trap op naar mijn kamer en kom ik Oudkerk tegen. Ik vertel hem wat ik over de strategie van D66 en de coördinatie van

¹ Hendrik Jan de Beaufort, griffier van de Tweede Kamer, belt met de mededeling dat er een briefing is aan de ministers. Kan dit? En aan wie(???)

de minister-president heb gehoord. Rob stelt dat hij Ad gewaarschuwd heeft om de kaart over de minister-president niet te spelen. (Met zijn toch al koele uitstraling speelt Ad met zijn carrière, aldus Oudkerk.) De commissie heeft 17 momenten geduid waarop coördinatie had kunnen plaatsvinden, om te beginnen met 5 oktober 1992. Ik heb geen tijd om verder te kletsen want ik moet Lieke van school halen.

Thuis gekomen bellen verschillende journalisten over de onthullingen in de Telegraaf en het NRC ('Kamer onjuist en te laat ingelicht.'). Ik zeg dat ik het rapport morgenochtend om zes uur pas krijg en verwijs ze door naar het NRC. De woordvoerder van het CDA, Jacob Reitsma, belt om te praten over de procedure. Hij zegt dat hij morgen stampij gaat maken als ze de procedure gebruiken om de boel te sussen. Ook meldt hij dat de fractievoorzitters afgelopen maandag zijn bijgepraat door hun partijgenoten uit de enquêtecommissie over de conclusies. Dit is voor mij een hele openbaring; Ad wist dus veel meer dan hij liet blijken. Ik laat Jacob weten dat ik dit niet wist. 'Echt niet?' vraagt Jacob, 'Dat is het overleg tussen Rob Oudkerk en Ad geweest, waar Ad ontploft is.' Nu wordt ook duidelijk waar Pieter Klein van het Algemeen Dagblad over sprak toen hij melde dat Melkert laaiend is over de tekst met betrekking tot de minister-president. De puzzel is compleet.

Het NOS-Journaal van acht uur is hard over de conclusies van de commissie. Ik werk nog wat aan mijn dagboek en aan een eerste reactie voor morgen. Anticiperend op wat ik denk dat in het rapport zal komen schrijf ik alvast wat hoofdpunten op. Ten eerste moeten we de commissie niet vergeten te bedanken. Dat gebeurt al veel te vaak in de politiek. Voor de Partij van de Arbeid staan drie doelen voorop: waarheidsvinding, lessen voor de toekomst en mensen helpen met hun gezondheidsklachten. Het rapport geeft goede inzichten op de hoofdonderdelen van de waarheidsvinding, veel goede aanbevelingen met betrekking tot de toekomst en legt een basis voor het terhandnemen van de gezondheidsproblemen en de sociale en de financiële problemen van de mensen in de Bijlmermeer als gevolg van de ramp. De commissie heeft veel feiten boven water gehaald en tegelijkertijd daarmee veel van de onnodige, maar wel ontstane, mystificaties weggenomen. Het oordeel van de commissie is hard maar wel feitelijk. De vraag over de politieke verantwoordelijkheid moet worden gesteld en beantwoord, maar dit vraagt wel om een zorgvuldige procedure. Eerst kijkt het parlement of het rapport overgenomen kan worden. Daarna volgt nog het verweer van het kabinet. De gedachte komt bij me op om aan de regering te vragen om haar excuses aan te bieden aan alle getroffen. Ik leg mijn pak klaar en bel een taxi voor morgenochtend.

donderdag 22 april 1999

De wekker gaat om kwart over vijf. De taxi staat keurig om kwart voor zes klaar en brengt me naar de Kamer. Het rapport *Een beladen vlucht* ligt vanaf zes uur onder embargo klaar voor kamerleden, medewerkers en journalisten. Het is druk. Bij de ingang staat Middageditie klaar om met me mee te lopen. Ze vragen of ik bij de ingang even wil wachten want de camera is nog niet aanwezig. Dat gaat mij te lang duren en ik stel voor om later terug te komen. In de hal kan de pers het rapport halen. Ik loop door de hal, waar de pers het rapport op kan halen, richting de aparte zaal waar mijn rapport klaar ligt. Ik ben het tweede Kamerlid die het rapport op komt halen.

In de lift kom ik Theo Meijer en het hoofd voorlichting van de Tweede Kamer tegen. Theo is tevreden over het rapport, ondermeer met het feit dat Van der Doel slechts twee kanttekeningen heeft gemaakt. Twee fotografen van het ANP en Trouw zijn achter mij aan gelopen. Net wanneer ik, terwijl ik mijn tas en het lijvige rapport vast probeer te houden, stuntelig het knopje van de lift probeer in te drukken maken zij een foto. Omdat ik op mijn eigen kamer waarschijnlijk geen rust zal hebben ga ik op de kamer van Robert zitten. Samen zitten we uren te lezen, lezen en nog eens lezen. Al snel komen we tot de conclusie dat we een hoofdstuk missen, het hoofdstuk over Verkeer en Waterstaat. Ineke komt een uur of half negen langs met koffie en croissants.

De briefing van de commissie aan de kamerleden begint om half tien in de Thorbeckezaal. Voor de PvdA zijn nog zes andere collega's aanwezig. Theo Meijer houdt eerst een inleiding. Hij windt zich nogal op over het lekken in de kranten van

gisteren en neemt hier afstand van. Ook vindt Theo het kwalijk dat de positie van Van der Doel ter discussie is komen te staan op de laatste dag voor het verschijnen van het rapport. Van welke integriteitskwestie dan ook neemt hij afstand. Het gerucht dat Van der Doel contact gehad zou hebben met Dijkstal is volgens hem pertinent onjuist. Na deze twee gevoelige punten licht Meijer de verruiming van de opdracht toe. De oorspronkelijke opdracht voor de enquête bevatte de periode na het neerstorten van de EL Al-Boeing (een voorwaarde van de VVD). Omdat het onderzoek anders niet compleet zou zijn is de commissie ook gaan spitten in de omstandigheden voor het vertrek van het ramptoestel.

Het is een inleiding met weinig nieuwe gegevens. Meijer vertelt dat de commissie veel nieuwe informatie moest controleren. In totaal werden 89 theorieën en speculaties onderzocht. De vlucht week niet af van alle andere vluchten, ondanks dat de Cockpit Voice Recorder nooit is gevonden. Het vliegtuig was luchtwaardig en met de lading was niets aan de hand. De ontdekking van de geluidsbanden van de Luchtverkeersbeveiliging was een volstrekt nieuw feit. Ook heeft de commissie onderzoek gedaan naar de 'mannen in witte pakken', het verarmd uranium en naar andere gevaarlijke stoffen die eventueel schadelijk konden zijn voor de volksgezondheid. Ze heeft een werkbezoek gebracht aan de Bijlmermeer om naar de locatie en de gezondheidsklachten te kijken. De commissie bij El Al op bezoek geweest. In totaal heeft de enquêtecommissie 99 gesprekken gevoerd met 106 personen en 89 openbare verhoren afgenomen. Bij het onderzoek waren 10 departementen betrokken.

Na de inleiding licht Meijer nog een aantal punten toe. De maatschappelijk onrust is gevoed door de ontwikkelingen in de gezondheidsklachten, de onzekerheid over de lading en het niet ontzenuwen van de complotten. Ambtenaren zijn niet doortastend genoeg geweest en de bestuurlijke aansturing is verontrustend slecht. De werkwijze van de Tweede Kamer is mede de oorzaak van het haperen van het proces. De onrust over de lading had met meer inspanning voorkomen kunnen worden. De 20 ton lading die nu boven water is gekomen bracht geen extra risico's voor de volksgezondheid. Maar over de werkelijke fysieke lading kan de voorzitter van de enquêtecommissie niets zeggen. Alle conclusies zijn gebaseerd op de vrachtdocumenten. Gesteld kan worden dat de onduidelijkheid over de lading heeft bijgedragen aan de maatschappelijke onrust en de hieruit voortvloeiende lichamelijke klachten.

Nadat hij de conclusies heeft behandeld gaat Meijer over naar de aanbevelingen. Ten eerste moet nu het gezondheidsonderzoek onder de bewoners en hulpverleners zo snel mogelijk worden uitgevoerd. Uit dit onderzoek moet een behandeladvies voortkomen. Over het functioneren van de overheid zegt Meijer dat het kabinet voor de verder afhandeling van een grote ramp een coördinerend minister moet aanwijzen. De algemene indruk is dat te veel belangrijke informatie 'onder de pet' is gehouden. Ook in de Tweede Kamer heeft het intern aan goede coördinatie ontbroken. Daar moet de commissie Werkwijze van het parlement maar eens goed naar kijken. De commissie stelt voor om een direct contact te leggen tussen ambtelijke diensten en parlementariërs.

Tot nu toe levert de briefing niet veel meer op dan we daarvoor in het rapport hebben kunnen lezen. Meijer deelt mee dat alle voorgesprekken voor de Kamerleden beschikbaar zijn. Daarna geeft hij de mogelijkheid om vragen te stellen. Ik heb voor mijzelf drie vragen. Hoe heeft het handelen van de overheid de aard en omvang van de gezondheidsklachten doen toenemen? Wanneer is het onjuist, ontijdig, onduidelijk en onvolledig informeren van de Kamer in aantal niet te groot, ofwel hoeveel keer een 'O-tje' mag wel? Het antwoord op deze vraag is niet al te helder. Wel zegt Meijer een overzicht van de momenten van de 'O-tjes' toe. Paul Rosenmöller is me voor en stelt 'mijn' derde vraag over de geconstateerde verschillen tussen de verhoren van Alders, Maij-Weggen, Borst en Kok en de feiten. Is dit een selectie? Wat wil de commissie hiermee zeggen? Meineed? Theo Meijer zegt toe om een compleet overzicht toe te sturen, met daarin ook het verhoor van Jorritsma. Een vraag over de verschillen tussen de deel- en de eindconclusies wordt gesteld door Agnes Kamp van de Socialistische Partij. Die moeten in samenhang bekeken worden, antwoordt Meijer. Hierop interrumpeert Theo van den Doel zijn voorzitter. Van den Doel stelt dat de

eindconclusies de alomvattende conclusies zijn. De deelconclusies moeten volgens hem dus niet apart worden gewogen.

De bijeenkomst lijkt meer op de generale repetitie voor de persconferentie dan op een briefing. Na afloop zeg ik tegen Meijer dat ik een hoofdstuk over Verkeer en Waterstaat in de jaren 1995 en 1996 mis. Theo zegt dat ik het rapport nog maar eens goed moet lezen. Later komen Rob Oudkerk en Marijke Augusteijn op dit onderwerp terug. Rob stelt dat er niet genoeg tijd was om het uit te werken. Volgens Augusteijn kreeg de commissie dit hoofdstuk niet rond. De tekst van Jorritsma ("Alles is nagegaan en klopt exact.") sloeg volgens haar op de overbelading en niet op de vrachtdocumenten. Dit lijkt mij een moeilijk verdedigbare positie.

Ik loop naar de kamer van Melkert voor een bijeenkomst van de complete voorbereidingsgroep, inclusief de medewerkers, om half elf. De groep bestaat uit Ad Melkert, Sharon Dijksma, Gerrit Jan van Oven, Susan Baart, hoofd voorlichting, Gerdi Verbeet, medewerker van Ad, Marieke Köbben, beleidsmedewerker Gezondheid, Annie Wigger, beleidsmedewerker Justitie, Robert Valkhoff en ik zelf. Op tafel ligt een toelichting voor vandaag aan de fractiegenoten. Daarin staat het eindelijk zwart op wit: "De woordvoering berust bij Van Gijzel resp. de fractievoorzitter ..." We praten eerst over de procedure. De debatten worden conform het voorstel van het presidium de derde en vierde week van mei gehouden. Ik doe een voorstel voor een eerste reactie, zoals ik dat gisteravond heb voorbereid: eerst dankzegging, dan de doelen van de enquête; een kwalificatie van het rapport; een basis gelegd voor toekomst; het ontzenuwen van wilde verhalen; het oordeel van de commissie is hard en feitelijk; en de verdere procedure moet zorgvuldig.

Over de kwalificatie van het rapport ontstaat een discussie. Ik stel voor om het een 'zakelijk en degelijk' rapport te noemen. Ad voelt hier niets voor. Het rapport is niet altijd hard en kan ook weerlegd worden, door *close reading*, bijvoorbeeld met betrekking tot Borst, aldus Ad. In het algemeen is zijn conclusie wel dat het een hard rapport is. 'Maar iets moet naar voren komen dat de commissie er in geslaagd is van een complex geheel naar een kernachtig, verhelderend en waardevol stuk te komen,' vind ik. 'Een waardevol rapport en op vele punten verhelderend,' stelt Sharon voor. 'Verhelderend en op veel punten waardevol,' is de reactie van Ad. 'Nee,' zeg ik, 'dat roept veel te veel discussie op over welke punten dan niet waardevol zijn. Bovendien is het een waardevol rapport.' 'Oké, een waardevol rapport,' zegt Ad, 'en verhelderend op veel punten.'

We zijn het snel eens dat aanbeveling 15 centraal staat. Het lichamelijk medisch onderzoek moet onmiddellijk en onverkort uitgevoerd worden. Maar het gaat niet alleen om gezondheidsproblemen. Ook moet aandacht besteed worden aan de sociale en financiële problemen die bewoners van de Bijlmermeer als gevolg van de ramp hebben gekregen. Aanbeveling 15 wordt het speerpunt van de reactie van de PvdA. 'Dat leidt lekker af,' zeg ik grappend. 'Hoe bedoel je?' vraagt Ad lachend.

De schriftelijke verklaring van de PvdA wordt afgesloten met een opmerking over de procedure. "Het gewicht van de conclusies en het belang van de aanbevelingen vereist een zorgvuldige procedure ..." Susan en Gerdi werken deze eerste reactie verder uit. De rest blijft wachten en neemt een pauze. Onderwijl sparren Ad en ik een beetje over de minister-president, het missende hoofdstuk en de vier 'O-tjes'. 'Over de minister-president staat er een onzinnige zin in het rapport,' zegt Ad, 'dat rekt de verantwoordelijkheid van de premier enorm op. Dat willen wij juist niet. Bovendien vraagt het om een nadere duiding van de momenten waarop die coördinatie niet heeft plaatsgevonden.' 'Maar je kunt er niet mee weggkomen door het alleen maar te ontkennen,' zeg ik, 'het is een serieus punt en moet nader bekeken worden. Het vraagt een nadere onderbouwing van de enquêtecommissie.' Susan en Gerdi komen terug met de bijgestelde versie. We komen er snel uit. De laatste veranderingen worden doorgevoerd en de officiële reactie gaat naar buiten.

Om tien over twaalf doen we allereerst het NOS-Journaal. Ze vragen direct, zoals verwacht, naar de financiële ondersteuning. Wordt het een eenmalige uitkering via de bijstand? Nee, dat is niet de bedoeling. Ik leg uit dat de PvdA een fonds wil opzetten om de slachtoffers met financiële problemen als gevolg van de ramp te helpen. Daarna volgt het RTL-Nieuws. Ze komen met een keiharde vraag: 'Dit rapport is het einde van het kabinet. Dat kan toch niet anders, meneer Van Gijzel?' Ik

antwoord dat het een hard rapport is maar dat het nog wel op zijn kwaliteit beoordeeld moet worden. Vervolgens komen ARD, AT5 en anderen. Overal draai ik mijn verhaal. Voorzichtig en uitgebalanceerd. Met de noodzakelijke slagen om de arm. Voor het ANP komt Fons Kockelmans naar me toe. Hij vindt het rapport wel meevallen. Dat verbaast mij want ik heb nog nooit zoveel 'O-tjes' in een enquêterapport zien staan.

In tegenstelling tot de gemaakte afspraken word ik bij de live-uitzending van Den Haag Vandaag vooraf toch even apart genomen voor een eerste reactie. Dit valt niet meer terug te draaien. Ferry Mingelen wil even proefdraaien. 'Waarom ben je al die jaren er als enige achteraan gelopen?' vraagt hij. Ik geef een lang antwoord dat eindigt in het niets. Die vraag zal hij waarschijnlijk dus niet stellen. Dan gaan we onverwacht live de uitzending in voor een eerste reactie. Ferry komt inderdaad met een andere vraag. Na de eerste reactie komt de officiële presentatie van rapport door de commissie. Ik loop naar de kamer van Susan en neem de reacties van de andere partijen tot me. De reactie van de VVD is wel heel erg formeel en procedureel; ze hebben meer tijd nodig om een oordeel te kunnen vellen. De eerste ANP-berichten zijn allemaal prima.

Terug in de live-uitzending lijkt het dat Mingelen geïrriteerd raakt door de antwoorden van Te Veldhuis. De woordvoerder van de VVD wordt al snel vervangen door Paul Rosenmöller. Reitsma neemt de plaats in van Van Walssem. Aan het einde kom ik in de uitzending, samen met Paul. Mingelen stelt twee vragen over de gezondheidsklachten en de positie van de minister-president. Plotseling worden om half drie hoofdelijke stemmingen ingelast. De persconferentie van de enquêtecommissie is nog steeds bezig als de bel in het hele gebouw afgaat. Ik weet dat tussen het presidium en de enquêtecommissie spanningen bestaan. Zou dit een manier zijn om de commissie een hak te zetten vanwege de publiciteitsdrift? Als dat zo is zit Jeltje dan wel erg te plagen.

De PvdA vindt dit rapport 'het hardste enquêterapport dat ooit is verschenen', aldus een ANP-bericht. Susan komt me dit slechte nieuws melden. Ik kan een vloek niet onderdrukken. 'Wie heeft dat gemaakt?' vraag ik. 'Fons Kockelmans,' zegt Susan. 'Haal hem maar!' reageer ik geïrriteerd. Nog voor de ingelaste stemmingen schiet ik hem aan. 'Hoe kan dit?' vraag ik hem. 'Dit heb jij gezegd,' antwoordt Fons. 'Nee,' zeg ik, 'Ik heb gezegd dat ik nog nooit zoveel 'O-tjes' in een enquêterapport heb gezien. Als reactie op jouw uitspraak dat het rapport wel meevalt en tussen ons gezegd.' 'Nee,' zegt Fons, 'ik belazer de zaak niet, zo ben ik niet!' 'Ik ben toch niet gek,' zeg ik, 'Ik weeg mijn woorden precies. Dat zie je toch overal. Ik wil een rectificatie.' 'Die krijg je niet,' antwoordt Fons. 'Nou, dan ontken ik het gewoon,' zeg ik. We gaan in een gespannen sfeer uit elkaar.

In de gang kom ik Sven Kockelmann van Netwerk tegen. Hij zegt dat hij een hoofdstuk mist in het rapport. 'Dat is ook toevallig,' zeg ik, 'Ik ook!' 'Wil je er iets over zeggen?' vraagt hij. 'Als je mij de vraag stelt dan zal ik wel reageren,' antwoord ik. We draaien. Vervolgens ga ik verder met een radio-interview. De verslaggever van Twee Vandaag confronteert mij met de uitspraak 'de hardste enquêterapport ooit'. Ik ontken dat ik dit gezegd heb maar geef wel aan dat het een hard rapport met veel 'O-tjes' is. In de uitzending van de gezamenlijke omroepen op Radio 1 pik ik het laatste stukje van Te Veldhuis, die wordt geïnterviewd, nog net mee. Hij vindt niet dat de voetnoot van Van den Doel om een belangrijk punt gaat. Wanneer ik achter de microfoon plaatsneem vragen de interviewers wat ik van de voetnoot vind. 'Als Te Veldhuis het niet belangrijk vindt,' zeg ik, 'zal ik er ook geen woorden meer aan vuil maken.' Aan het einde van het gesprek vertel ik dat het wel netjes zou zijn als het kabinet haar excuses maakt. De interviewers zijn het met mij eens.

Na deze uitzending loop ik met Susan terug naar mijn kamer. Ze vindt dat het allemaal goed gaat maar is niet gelukkig met mijn laatste opmerking over de excuses van het kabinet. Voor ik naar het fractiebestuur ga heb ik nog even een interview met Business News. In het fractiebestuur val ik halverwege binnen. Ferd Crone en Ella Kalsbeek zeggen dat de verkokering op de departementen een structureel probleem is. Melkert ontkent dit. Volgens hem is het meer een kwestie van personen. Hij wordt hier in bijgestaan door Marijke van Hees, de voorzitter van de PvdA. Zij stelt dat je het probleem niet aan kunt pakken door het een structuurfout te noemen. Ik geef

aan dat in ons land toch veel goed verloopt; de normale dingen gaan vaak goed maar onder bijzondere omstandigheden gaat het wel eens fout. Om deze fouten te voorkomen staan goede aanbevelingen in het rapport. Ad vindt dat we dit dinsdag in de fractie moeten bespreken. Ella wil een schriftelijke notitie hierover maar ik dring aan om het mondeling te doen. Ad is het hier mee eens en we spreken af dat ik het mondeling toelicht.

Ik neem me voor om Ad later te vragen of hij om is wat betreft de verantwoordelijkheid van de individuele ministers. 'Ik heb het gevoel dat Ad om is,' zeg ik tegen Susan. 'Ik ook,' zegt Susan. In een interview met radio Noord-Holland vragen ze naar de onthutsende ambtenarencultuur. Ik zeg dat ik trots ben op Nederland in vergelijking met de rest van de wereld. Nederland is geen bananenrepubliek. Maar bij rampen of uitzonderlijke situaties hebben we wel vaker problemen. Voor de zoveelste keer wordt gevraagd of er koppen moeten rollen. Ik houd vast. Ik heb zes jaar gepleit om zorgvuldig om te gaan met de getroffen en dat wil ik nu met de politiek verantwoordelijken. Na een interview met SBS-Actienieuws ga ik op weg naar de fractie. Onderweg lees ik de koppen van de avondkranten. Het NRC is snoeihard. Het Parool doet, zoals altijd, alsof er niets aan de hand is.

Om vijf uur begint de briefing aan de fractie. Ik houd een korte inleiding en zeg dat het een indringend rapport is. Verder herhaal ik grotendeels de schriftelijke reactie en vertel iets over de verdere procedure. De reacties van mijn collega's zijn uiteenlopend. Het werk van de commissie is door andere partijen bewust in diskrediet gebracht, vindt een fractiegenoot. Borst heeft nogal wat uit te leggen. We moeten wel zuiver blijven. We moeten benoemen wat de commissie succesvol en minder succesvol heeft gedaan. Ook het wapen van de Kamer, de enquête, moet geëvalueerd worden. De commissie zegt alles boven water gehaald te hebben. Met betrekking tot de lading, de rol van de politie en de Cockpit Voice Recorder is zeker niet alles duidelijk. Een andere collega is het hier niet mee eens. Een oud-staatssecretaris vindt de rol van de minister-president een heel belangrijk punt. We moeten erg zorgvuldig zijn en goed kijken welke varianten voor de politieke consequenties bestaan. Een ander vindt dat we afstand moeten nemen.

Een aantal collega's is zeer verontwaardigd over de *canard* van de commissie. Tijdens één van de verhoren las Marijke Augusteijn met veel drama de verkeerde gevaarlijke stoffenlijst voor. Was het wel relevante informatie die 'onder de pet' gehouden is? Bij de Inspectie Volksgezondheid, bij het verarmd uranium en bij de Luchtverkeersbeveiliging? Het ging toch uiteindelijk allemaal om niets? Een andere collega vraagt om hoeveel mensen het nu eigenlijk gaat. Volgens deze collega gaat het om een belachelijk kleine groep die gezondheidsklachten heeft als gevolg van de ramp. Er is hier iets in het geding dat veel te grote dimensies heeft gekregen. De algemene stemming is dat het een hard rapport is. Maar een aantal leden weet nu al dat de conclusies over de gezondheidsklachten (14 en 15) niet deugen.

Over deze laatste conclusies discussieer ik op fluisterton met Marjet van Zuijlen. 'Die psychische gevallen zijn toch geen probleem van de overheid?' zegt zij. 'Marjet, die mensen zijn wel ziek,' zeg ik. 'Nou,' zegt Marjet, 'dan gaan ze naar het RIAGG.' 'Daar zijn ze geweest,' zeg ik, 'maar daar hebben ze geen capaciteit en geen kennis.' 'Ik vind het geen probleem voor ons,' zegt Marjet, 'dat lossen ze zelf maar op.' 'Dat kunnen ze juist niet,' zeg ik, 'zij hebben niet om dat toestel gevraagd.' Ook Marja Wagenaar, Margreet de Boer en Judith Belinfante doen heel moeilijk over de gezondheidsklachten en de causaliteit.

Na de fractievergadering is er om zes uur meteen een tweede bijeenkomst van het voorbereidingsgroepje. Iedereen is het eens dat het allemaal goed is gegaan met de eerste reacties. Alleen betreurt Ad het gebruik van de kwalificatie een 'hard' rapport. Susan legt uit dat zoiets gebeurt in een reactie op een vraag: RTL 4 noemde het een 'dodelijk' rapport, waarop ik reageerde dat dit niet het geval is, maar dat het wel een hard rapport is. Ad had 'stevig' beter gevonden. Volgens mij zegt 'stevig' ook iets over de kwaliteit van de inhoud van het rapport. 'Hard' is voornamelijk een oordeel maar zegt niets over het feit of wij het er mee eens zijn of niet. We kiezen in het vervolg voor 'in zijn formulering een hard' rapport. Susan meldt ons dat Kok in zijn optreden voor de pers nogal somber was. 'Het leek mij wel goed dat de MP dit (voor de pers reageren) zou doen,' zegt Ad, 'zo heb ik het ook met hem afgesproken.'

Voor het stellen van schriftelijke vragen aan de commissie en het kabinet spreken we af dat ik voor de fractie van dinsdag zes tot acht prominente punten uit het rapport licht. Sharon zal dan reageren op deze punten. Dinsdagavond moet de lijst met vragen in concept klaar zijn. Ad en ik zullen woensdag overleggen over deze conceptlijst. Het presidium heeft voorgesteld dat de antwoorden op 17 mei klaar moeten zijn. Dit lijkt mij geen goed idee. Dat moet uiterlijk 12 mei worden want anders kunnen we weinig meer doen met de antwoorden voor het debat met de commissie van 18 mei. We spreken af dat ik dit punt zal opnemen met het presidium. Ook stel ik voor om aan alle voor het rapport relevante fractiegroepen te vragen om schriftelijke vragen te verzinnen. Per groep wordt een contactpersoon gezocht.

Ad, Susan en ik blijven met zijn drieën achter in de kamer van de fractievoorzitter. Zowel bij de VVD als bij D66 bestaan grote problemen met 'Rob en Rob' weet Ad te melden. Volgens mij proberen beide partijen een wig te drijven tussen de hoofd- en de subconclusies, te *debunkten*. Ik besluit ook het punt van de individuele ministers te bespreken. 'Ad,' zeg ik, 'ik heb het gevoel dat je je *mind* opgemaakt hebt.' 'Hoezo?' vraagt hij. 'Dat Borst niet meer te redden is,' zeg ik. 'Nou,' zegt hij, 'het zal wel heel moeilijk voor haar worden, maar ze moet natuurlijk nog wel de mogelijkheid krijgen om zich te verweren.' Samen met Susan ga ik op haar kamer even roken en bijtanken. We spreken het avondprogramma door. Ik wil absoluut niet apart gezet worden in de gecombineerde uitzending van NOVA en Den Haag Vandaag, maar gewoon tussen de andere woordvoerders zitten.

In Nieuwspoort, tijdens het eten en het journaal, kom ik Fons Kockelmans van het ANP tegen. Op mijn vraag of hij nog boos is antwoordt hij dat de verklaring is ingetrokken. Ik dank hem daarvoor. De VVD en D66 zijn boos dat ik woordvoerder ben, vertelt Fons. Volgens mij is er niets aan de hand en gaat het volgens de normale weg. Hij vraagt of mijn woordvoerschap in de fractie is besproken. Het antwoord is nee. Het is wel bekeken maar er was geen aanleiding om het anders te doen. Over het NOS-Journaal is Susan tevreden; mijn reactie houdt alles nog open. Maar tegelijkertijd zien we dat Borst zich gaat verdedigen. Ze trekt een conclusie die niet alleen op haar sloeg volledig naar zich toe. Dat is vragen om problemen! Op weg naar de uitzending van NOVA/Den Haag Vandaag schiet Rob Oudkerk mij aan. De geruchten doen de ronde dat ik een waakhond zou hebben, dat Ad Susan met mij meestuurt om mij in de gaten te houden. Ook vertelt hij dat de commissie nog veel meer informatie heeft over Borst. 'Dat had je dan beter in het rapport kunnen zetten,' zeg ik.

De uitzending van NOVA/Den Haag Vandaag begint om negen uur. Het begint met Theo Meijer en Marcel van Dam, daarna volgt een reportage uit de Bijlmermeer, een overzicht van de inhoud van het rapport en ten slotte, voor de pauze, Te Veldhuis en Van Walsem. Ik blijf toch apart te komen. Tijdens de pauze praat ik met Marcel van Dam en Joris IJzermans van het AMC. Volgens mij weet Marcel absoluut niet waar hij het over heeft. Hij schrijft veel leuke stukjes in de krant maar als je met hem doorpraat over het verarmd uranium komt hij niet verder dan de opmerking dat hij allang wist dat het niet gevaarlijk was. Maar daar gaat het niet om. Ik leg hem uit hoe het hele proces gegaan is. IJzermans is het met mij eens. Ook spreek ik met Uri Rosenthal. Hij is uitgenodigd als deskundige op het gebied van rampenbestrijding namens het crisisteam uit Leiden. Toch vreemd als je straks voor de VVD in de Eerste Kamer gaat zitten.

In het tweede deel van de uitzending komen eerst Te Veldhuis en Van Walsem weer aan het woord. 'Zo,' zegt Te Veldhuis zachtjes tegen mij, 'meneer krijgt een speciale behandeling.' Mijn bijdrage is samen met Meijer en Van Dam. Ik herhaal de drie doelen van de PvdA en benadruk dat het rapport zorgvuldig moet worden afgehandeld. Volgens Van Dam blijft het kabinet zitten. De presentator, Rob Trip, concludeert dat Van Dam en Van Gijzel zeggen dat het kabinet niet zal vallen. Ik zeg dat ik het niet met Van Dam eens ben. Van Dam zegt dat je overal waar je de overheid gaat onderzoeken er fouten zijn gemaakt. Zelfs na afloop van het programma gaat Marcel maar door. Ik loop naar Rob Trip. 'Dit is net als vroeger bij PSV,' zeg ik tegen Rob, refererend aan het gedrag van Marcel, 'na de wedstrijd moesten ze René van de Kerkhof ook met een vangnet van het veld afhalen.' Rob Trip

vertelt dat Van Dam de overschakeling naar de Bijlmermeer maar een hinderlijke onderbreking van het uitzending vond. **Theo Meijer** is furieus op zowel Ferry Mingelen als Marcel Van Dam.

Na het napraten maak ik het nog laat met Theo Meijer en de staf van de enquêtecommissie. Theo vertelt een mooie anekdote over een man die problemen had gekregen vanwege de ramp. In een voorverhoor vertelde deze Surinaamse man dat hij zo ziek is geweest en grote financiële problemen heeft. Geïnteresseerd vroegen de commissieleden door naar zijn gezondheidsklachten. 'Sinds de Bijlmerramp heb ik zwart zaad, mijnheer,' had de man gezegd, 'maar als u zorgt dat ik een ander huis in Suriname krijg, dan gaat het waarschijnlijk wel over.' Over mijn verhoor zegt Theo dat hij niet wist wat hij hoorde toen ik verklaarde dat Jorritsma van alle bewindslieden zich nog het meest op het dossier had ingespannen. 'Ik dacht: Wat doet hij nu?' zegt Theo.² Diep in de nacht pak ik een taxi naar huis.³

² Na zijn optreden bij Barend en Van Dorp komt Rob Oudkerk erbij zitten. Hij zegt dat Borst op meinede hangt als ze zich gaat verdedigen. 'We hebben Kok nog gespaard. Je moest eens weten hoe ze jou wilden stoppen,' zegt Rob tegen mij, 'We hebben de notulen van de ministerraad erop nagekeken.'

³ Mijn rapport is die avond gestolen.

Vrijdag 30 april 1999

Begin van twee weken reces en Koninginnedag.

Reces

Tijdens het reces ga ik een week met de familie naar ons huisje in Italië. Daar bekruipt me het rustgevend gevoel dat het toch anders gaat lopen dan ik denk. Maar ik weet dit gevoel niet te plaatsen. Dan belt Frits Bloemendaal van HP/De Tijd op mijn mobiele telefoon met de vraag of hij mag meelopen tijdens de debatten. Maar natuurlijk alleen als het kabinet niet valt over het referendum in de Eerste Kamer. Bingo. Dat is het. Eindelijk weet ik waar het rustgevend gevoel vandaan komt. Er hangt iets raars in de lucht. Nog voor het debat over de enquête kan het kabinet al gevallen zijn. Niet de Bijlmerenquête maar het referendum is het *piece de resistance* voor het kabinet.

Tussendoor belt mijn broer nog over berichten in de pers waarin Augustijn wordt beschuldigd van fraude, van jaren geleden. Waar komt dit vandaan? Wie steekt dit soort verhalen in godsnaam in?

woensdag 12 mei

We rijden terug van Italië naar Den Haag. In de buurt van de grens zet ik de Nederlandse radio aan en het eerste wat hoor op het nieuws is dat de regering alle aantijgingen van de enquêtecommissie weerlegt. Om twaalf uur brengt een koerier het pakket met de antwoorden van het kabinet op de vragen die wij gesteld hebben. Ik heb geen puf meer om de stapel nu door te gaan lezen. De enquêtecommissie heeft nog tot vrijdag nodig om alle vragen te beantwoorden.

donderdag 13 mei Hemelvaartsdag

Irene gaat 's ochtends trainen. Ik pak de vakantiespullen uit en ga daarna over naar het doorworstelen van de post en werp een eerste blik in de antwoorden. Vrienden brengen de cavia's terug die tijdens ons verblijf in Italië bij ze hebben gelogeerd. Het is een mooie dag en we brengen de middag door in de tuin. Om nog een beetje vast te houden aan het Italiaanse sfeertje openen we een fles wijn. Na deze heerlijke onderbreking worstel ik weer verder door de antwoorden. Met een kleine onderbreking voor het eten ga ik 's avonds door met lezen. Het **NRC** en het **Algemeen Dagblad** bellen al voor een eerste reactie op de antwoorden.

vrijdag 14 mei

Om halftien ga ik naar de Kamer. Nog geen seconde binnen of de journalisten hangen alweer aan de telefoon of komen langs op mijn kamer. Zo wil het NOS-journaal een stukje filmen van de bijeenkomst van de

voorbereidingsgroep, zonder geluid. Volgens mij moet daar geen bezwaar tegen zijn maar verwijs ze door naar voorlichting. Met mijn medewerkers klets ik nog even bij over de vakantie. Om tien uur zijn de antwoorden van de commissie beschikbaar. Tijdens het lezen van deze antwoorden kom ik er achter dat een aantal stukken ontbreken. Een brief van de Raad voor de Luchtvaart zit niet tussen mijn stukken. Ook schijnt er een rijksrechercherapport te zijn. Gerdi Verbeet gaat achter de stukken aan.

De voorbereidingsgroep komt om één uur op de kamer van Melkert bijeen. Op het verzoek van de NOS wordt door Ad afgewezen. Volgende breekt het spektakel los en hij heeft geen behoefte om dit te vervroegen. In een slechte gedachte denk ik dat zijn vrijetijdsleding eerder de reden is dat de net genoemde. Het doet me denken aan Thijs Wöltgens tijdens de WAO-affaire in korte broek op de televisie verscheen (???). We praten eerst wat over de vakantie. Het reces heeft Ad geen goed gedaan.

Aantekeningen Robert

Na de bijeenkomst ga ik naar huis om te eten. De kinderen zwemmen altijd op vrijdagavond maar Lieke, mijn jongste dochter, voelt zich niet zo lekker. Ik blijf met haar thuis. In Den Haag Vandaag kondigt Tom de Graaf een politieke crisis aan, naar aanleiding van de komende behandeling van het referendum in de Eerste Kamer.

pm; uitspraken Van Boxtel over vertrek Borst

zaterdag 15 mei

Eerst breng ik Mindel naar het korfballen. Terug thuis is Irene boos omdat ze nergens meer aan toe komt. De rest van de dag breng ik, buiten het boodschappen doen en een bezoek aan de kapper, lezend door.

's Avonds ga ik naar de Tweede Kamer omdat het telefoonnummer van een politieagent daar ligt. Tijdens het lezen van de antwoorden vroeg ik me af waar de originelen van het journaal van de Rijkspolitie op de avond van de ramp gebleven zijn. Ik bel de agent. Hij vertelt mij dat alle informatie in een gebouw op Schiphol-Oost ligt. Alle aantekeningen, faxen, getuigenverklaringen, kladjes, enzovoort. Er staan zes stalen kasten in gebouw 70 op de eerste verdieping in de voormalige kleedruimte. De eerste kast links.

Voor ik naar huis ga rij ik langs de videotheek. Irene had gevraagd of ik *the Horsewhisperer* mee wil nemen. Bij thuiskomst eerst wat zitten lezen en nog een half uur gebeld, maar om elfuur ben ik het zat en kijken we samen naar de video. Om één uur zijn we te moe om verder te kijken, de film duurt tweeëneenhalf uur.

zondag 16 mei

Vroeg op. Ik maak de eerste contouren van inbreng voor het debat met de commissie. Om twee uur ga ik naar Zoetermeer om naar het korfbal van Irene te kijken. Tijdens de wedstrijd word ik gevraagd om voorzitter van ALO, de korfbalvereniging, te worden. Aan het eind van de middag komen we thuis en maak ik een verrassingsmaaltijd voor de kinderen.

maandag 17 mei

Robert werkt de inbreng uit die in het weekeinde heb voorbereid. Ik werk op mijn kamer verder aan mijn spreektekst voor morgen. De pers stoort regelmatig met de vraag of wij al een inbreng op papier hebben staan. Het antwoord is negatief. In de gang kom ik Ella Kalsbeek tegen (**rapport commissie Kalsbeek?**). Na het afronden van mijn spreektekst ga ik naar de griffie om het geheime rapport van de Rijksrecherche te lezen. Het valt me op dat de conclusies in dit rapport langs een flinterdun lijntje worden getrokken. Ik maak aantekeningen en neem me voor om morgen aan het begin van het debat direct openbaarmaking van dit rapport te vragen.

Samen met Robert eet ik al vroeg in het restaurant omdat we om zeven uur weer met de voorbereidingsgroep bijeenkomen. Het actuele thema is dit maal de 'schoonschip theorie' van D66; door Borst en het kabinet te laten vallen kan D66 met schone handen de vervroegde verkiezingen in. Verder bespreken we de inbreng aan de hand van mijn notitie. Na afloop van het overleg past Robert de notitie voor de fractie aan met de opmerkingen uit de voorbereidingsgroep. Ik leg de laatste hand aan mijn verhaal voor morgen. Rondom half twaalf verlaten wij de Kamer.

Dinsdag 18 mei

Na nog een aantal kleine aanpassingen wordt de notitie gekopieerd en verspreid onder de collega's. Tijdens het actualiteitenoverleg verneem ik niet veel nieuws. Op de agenda van de fractie staan nog een aantal andere grote onderwerpen (**Kosovo?**). Een leespauze wordt ingelast om mijn notitie door te nemen. **Reacties uit de fractie.** Na de lunch en het vragenuurtje begint de eerste termijn van het debat met de enquetecommissie. Nog voor we beginnen vraag ik de voorzitter of het rapport van de Rijksrecherche openbaar gemaakt kan worden. Van Walsum van D66 heeft een aantal aardige versprekingen in zijn bijdrage. Hij heeft het over het 'openbaar mysterie' in plaats van het Openbaar Ministerie en hij maakt van de *Cockpit Voice Recorder* een 'Cocktail Voice Recorder'. Van Rob Oudkerk krijg ik een briefje: 'Je moet Van Walsum vragen naar ???.' Maar Theo Meijer interrumpeert de D66 woordvoerder al. Met als gevolg dat Jeltje weer op Meijer reageert.

Ik heb het gevoel dat het kabinet vanavond gaat vallen over het referendum in de Eerste Kamer. Tijdens het debat krijgen we regelmatig berichten door over het gekonkel aan de overkant. Tijdens ons debat laat ik de andere woordvoerders alvast een conceptversie lezen van een motie. Deze motie, die de formele afronding van het debat met de commissie verwoord, heb ik voorafgaand aan het debat al met Melkert besproken.

Om zeven uur schrijft Susan Baart mij een briefje met de mededeling dat de druk van de pers voor een reactie van de PvdA nu wel heel groot wordt. Of ik niet alvast voor het Journaal wil aangeven wat ik later op de avond plenair openbaar maak. Ik antwoord haar dat ik dit niet netjes vind ten opzichte van mijn collega's. Dit heeft tot gevolg dat de PvdA vanavond niet in de berichtgeving voorkomt. De bijdragen van de verschillende fracties lopen aanzienlijk uit. Hierdoor begin ik, als laatste spreker, pas om een uur of elf. Na afloop van mijn tekst, om half één 's nachts, krijg ik veel complimenten over mijn inbreng.

Tijdens de avondpauze ga ik op mijn kamer mijn verhaal nog bijstellen. Pieter Klein en Stefan Kook komen langs. In het Journaal krijgt Van Walsum alle aandacht met betrekking tot de Bijlmerenquete. De rest van de avond verschuift de aandacht van de Tweede Kamer naar de Eerste Kamer. Aan het eind van het debat volgt nog een discussie over de orde. Auke Bijlvelt van het CDA geeft een briefje aan Jeltje. Na het debat gaan we met een grote groep in het kamerrestaurant kijken naar de ontwikkelingen aan de overkant.

Daar volgen we op televisie en de komst van Kok. Iedereen verwacht het machtswoord van de minister-president. Dat doet Kok niet. Met wel afgewogen bewoordingen geeft hij de zwaarte aan die het kabinet aan het wetsvoorstel verbindt. Door deze bewoordingen valt het kabinet niet tijdens de stemmingen. We zijn allemaal verbaasd als blijkt dat Wiegel tegen stemt. Uiterekend de VVD, na alle commotie vooraf. Remkes had mij eerder vandaag verteld dat het allemaal geregeld was. Het komt wel goed, verzekerde hij mij. Dijkstal is er aan te pas gekomen. Normaal is Remkes altijd zeer goed geïnformeerd, vooral over interne zaken binnen de VVD, vandaar dat mij verbazing groot is. Na afloop van de 'nacht van Wiegel' herinner ik Remkes aan zijn uitspraken. Voor zover ik mij kan herinneren is hij voor het eerst chagrijnig.

De vraag speelt of onder deze omstandigheden het debat over de enquête door moet gaan. Volgens mij is er geen enkele reden om dit niet te doen. En we moeten zeker niet wachten op een eventueel nieuw kabinet dat nog verder van het 'Bijlmerdossier' afstaat. In de historie is wel eerder met een demissionair kabinet een debat geweest waarbij verschillende ministers

ter discussie stonden. Ed van Thijn en Ernst Hirsch Ballin zijn in 1994 als demissionaire ministers opgestapt.

- pm: Peper zit tijdens de 2de termijn achter in de zaal; ik spreek hem.
Keur volgt het gehele debat met de commissie (en regering?). Hij wordt op een gegeven moment vergezeld door de heer Houtman, politieagent van de Dienst Luchtvaart en vriend van Keur. Wanneer ik dit aan Meijer vertel zegt Theo dat hij Houtman kent van een verjaardagsfeestje bij Keur.
- pm: Opmerkingen van Van Boxtel?

Woensdag 19 mei

Voor dat ik naar de Kamer ga bel ik Ad om hem mede te delen dat ik vind dat het debat met de enquêtecommissie gewoon door moet gaan, maar niet vandaag. Hij is het met mij eens. We spreken af dat ik dit met Jeltje van Nieuwenhoven opneem.

Direct na aankomst in de Kamer loop ik meteen door naar de kamer van Jeltje. Martin Miras, hoofd griffie, wordt erbij gehaald. We bespreken mijn voorstel om het debat gewoon door te laten gaan. Het is allemaal enigszins verwarrend omdat de reactie van het kabinet op de gebeurtenissen van gisterennacht in de Eerste Kamer nog moet worden afgewacht.. Hoe dan ook moet Kok vandaag naar de Tweede kamer komen om uitleg te geven over de ontstane situatie. In ieder geval kan het debat met de enquêtecommissie vandaag niet doorgaan omdat alle fracties extra vergaderingen in hebben gelast. Dit komt mooi uit voor de commissie want die had sowieso meer tijd nodig voor de beantwoording. Na het gesprek met de voorzitter loop ik door naar de kamer van Melkert. We praten over de gebeurtenissen van gisternacht, over het gesprek met Van Nieuwenhoven en over hoe het nu verder moet.

Tijdens de lunch in het kamerrestaurant schuif ik aan bij Frits Bolkenstein. Hij zit alleen aan een tafel terwijl andere VVD-ers aan een andere tafel zitten. Het gesprek draait om de vraag waarom Wiegel solo heeft gehandeld. Hij vindt het moeilijk om hier een verklaring voor te vinden. Volgens mij ontstaat hierdoor een dilemma voor de VVD. Moeten ze afstand nemen van Wiegel, die populair is bij de achterban, of moeten ze zijn besluit steunen, waardoor Dijkstal weer in de problemen komt? Bij nieuwe verkiezingen ziet het er slecht uit voor de liberalen: Jorritsma onder vuur vanwege de Bijlmerenquête en Dijkstal heeft de gelederen niet gesloten kunnen houden.

Regeling van werkzaamheden.

Het CDA maakt een grote miskleun. Nu de regering is gevallen kan het Bijlmerdebat open en vrij gevoerd worden. Sowieso heeft het CDA een

merkwaardige houding ten opzichte van de hele enquête. Zonder afweging vinden ze dat het allemaal niet deugt en de betrokken ministers moeten aftreden.

Tijdens het debat met Kok over de regeringscrisis maakt Melkert een fout door De Graaf en D66 aan te bieden om een nieuwe initiatiefwet te maken voor het referendum.. De Graaf accepteert dit voorstel. Maar als er verkiezingen komen en de PvdA weer in de regering zit en D66 in de oppositie dan heb je een probleem. Zeker als de VVD coalitiepartner is en tegen een initiatiefwet is.

Het is een dag van veel wachten en veel hectiek. **Agenda nakijken.**

Donderdag 20 mei

Om kwart over tien begint het vervolg van eerste termijn met de enquêtecommissie. De commissie komt met antwoorden op de vragen uit de verschillende fracties van afgelopen dinsdag. **Handelingen.**

Vrijdag 21 mei.

Mijn rechteroog staat niet helemaal scherp. Daarom heb ik een afspraak gemaakt in het Ziekenhuis. Ondanks dat ik een van de eerste patiënten ben moet ik toch drie kwartier wachten. Dat komt slecht uit want de fractiegroep Ruimtelijk Beleid heeft brengt vandaag een werkbezoek aan Rotterdam. Ik bel Sharon Dijksma op haar mobiele telefoon met de mededeling dat ik later kom. Ze reageert verrast en allang blij omdat ze dacht dat helemaal niet zou komen.

Na een onderzoekje zegt de specialist dat mijn pupillen verwijd moeten worden. Dat kan met druppels maar dat wat last veroorzaken. Na het krijgen van de druppels maak ik een nieuwe afspraak voor een gezichtsveldonderzoek. Het wordt volgende week. Ondanks dat mijn ogen verder prima in orde en scherp zijn kan het misschien iets met een zenuw zijn. Vandaar het nieuwe onderzoek. Om half twaalf loop ik naar buiten en krijg ik meteen last van het zonlicht, als gevolg van de druppels. Gelukkig ben ik niet met de auto want ik zie bijna niets.

Ik wil in de kiosk van het hoofdgebouw nog een krant kopen maar na vijftig meter lopen val ik over een bankje. Mijn scheenbeen ligt open. Nog steeds halfverblind volg ik een mevrouw mij richting het hoofdgebouw. Binnen gaat het weer iets beter. Ik koop een aantal kranten en wat broodjes en neem een taxi naar huis. Daar bel ik Sharon en laat het bericht dat ik niet meer kom achter op haar voicemail. Als ik de krant wil gaan lezen lukt het me niet om scherp te zien. Ik besluit om maar een half uurtje te gaan liggen.

's Avonds doe ik boodschappen en breng de kinderen naar zwemles. In het wekelijkse **gesprek met de minister-president** vraagt Job Friso aan Kok hoe het zit met de enquête. Kok stelt dat de lijmpoging en de enquête over de vliegcrash in de Bijlmermeer niets met elkaar te maken hebben. De enquête moet op haar eigen merites beoordeeld worden, zo ook de individuele ministers. Het klinkt alsof de minister-president praat over een missionair kabinet.

Zaterdag 22 mei

De brievenbus zit vol met een stapel post van de enquêtecommissie en van het ministerie van Volksgezondheid. Allemaal documenten waar we de afgelopen week in het debat om gevraagd hebben. Het wordt weer lezen, lezen en nog eens lezen. Ook moet een eerste opzet gemaakt worden voor de tweede termijn met de commissie.

Zondag 23 mei, eerste Pinksterdag

Maandag 24 mei, tweede Pinksterdag

Ik spreek Theo Meijer aan de telefoon. Voor mij is het onbegrijpelijk dat de commissie niets heeft gedaan met de uitspraak van Jorritsma 'Alles is nagegaan en klopt exact'. Theo zal het verder uitzoeken. Joost Oranje belt.

Dinsdag 25 mei

De voorbereidingsgroep komt om half elf bijeen om de tweede termijn met de commissie te bespreken. Het wachten is op Ad, die nog druk bezig is met de lijmpoging van Paars II. Wanneer hij arriveert doet Ad meteen verslag van hetgeen besproken is in het Torentje. We gaan daarna verder met het bespreken van mijn opzet voor de tweede termijn. Een flinke discussie ontstaat over de interpretatie van conclusie 14.

's Middags werk ik de schriftelijke inbreng aan de fractie bij. Daarna eet ik in het Kamerrestaurant. Daar zit Tom de Graaf met de medewerkster van Borst, Van Walsum en nog een aantal andere mensen aan tafel. Ik vraag Tom of ze er een beetje uitkomen met de lijmpoging. Hij antwoordt dat de ochtendsessie was ingelast om na te gaan of Paars II door kan gaan, zonder dat de Bijlmerenquête hierop van invloed zal zijn.

nb; Gesproken met Van Walsum (jonge met sigaar) en Van het Riet (wijntje met sigaret)

in het restaurant, met Robert.

Woensdag 26 mei

In het fractiebestuur (of actualiteitenoverleg?) komt niets nieuws naar voren. Daarna krijg ik in de fractievergadering applaus voor de eerste termijn met de commissie. Tijdens het debat kom ik met de nieuwe argumentatie bij conclusie 14. Ik zie Sharon opspringen uit haar stoel. Zij doet een stap opzij om langs Paul Rosenmöller, die bij de interruptiemicrofoon staat, mij aan te kunnen kijken. Paul vraagt terecht door naar deze nieuwe kijk op de conclusie. Achter in de zaal zegt Agnes Kant van de SP 'briljant' tegen haar medewerkster.

De notitie wordt besproken in de fractie (applaus voor 1ste termijn van de woordvoerder!?). Om drie uur begint het vervolg van het debat.

Minister Borst loopt door de gangen van de TK en plotseling komt Van Walsem met een brief op de proppen.

's Avonds belt Sharon. Zij is niet gelukkig met mijn bewoordingen bij conclusie 14 dat het 'net zo erg' is dat men het had kunnen weten in plaats van had moeten weten. Ik antwoord haar dat we dit van tevoren hadden besproken en dus geen kunstjes flik. Zij vindt dat ik het ook anders had kunnen zeggen.

p.m. In Nieuwspoort gegeten met Margot Vliegenthart

Donderdag 27 mei

De Volkskrant opent met de kop 'PvdA brengt Borst aan het wankelen'. 'PvdA-Kamerlid Van Gijzel scherpte gisteren een conclusie van de enquêtecommissie aan, waaraan Borst haar lot heeft verbonden.' Ik breng de kinderen naar school. Thuisgekomen belt Adri Duijvenstein. 'Je bent briljant,' zegt hij. Ik leg hem uit wat ik met mijn interpretatie bedoel. 'Dit is de ware politiek,' zegt hij, 'nu ligt de bal weer terug bij Borst.' Wanneer ik dit gesprek aan Irene meld zegt ze dat ik me zorgen moet gaan maken als Adri mij briljant vindt. We moeten hier beide hartelijk om lachen. Nog niet uitgelachen of Ineke belt. Ad wil me met spoed spreken. Helaas heb ik geen tijd, meld ik Ineke. Daarna belt ze terug met de mededeling dat het nog voor kwart over tien moet. 'Nu hebben we de poppen aan het dansen,' zeg ik tegen Irene.

In de gangen van de Kamer kom ik Tom de Graaf tegen. We praten over het actuele onderwerp. Ik leg uit dat Borst teveel naar zich toe getrokken heeft. Het is nu aan het kabinet om uit te maken wie eerst-verantwoordelijke was. Op mijn kamer aangekomen vertelt Ineke dat ik om kwart voor tien bij Ad word verwacht. Hij komt wat later binnenlopen. We spreken de kranten door en praten over het NOS-Journaal, wat er gisterenavond flink naast zat. Ik leg uit aan Ad hoe ik denk dat de vork in de

steel zit. Ad vindt het beeld verder goed. We spreken af om vanmiddag nog een keer bij elkaar te komen.

De commissie komt met de antwoorden op de vragen uit de tweede termijn; literatuur gevraagd.

's Middags spreek ik weer met Ad. Hij zegt dat ik het goed heb gedaan, op dat ene zinnetje na; 'eigenlijk net zo erg'.

's Avonds BPO. De PvdA ministers halen hard uit naar mij. Alleen Peper schijnt het voor mij opgenomen te hebben.

Maandag 31 mei

16.00 uur. Laatste keer dat de werkgroep bij elkaar komt. Dit maal om de strijd met de regering voor te bereiden.

Dinsdag 01 juni

Fractievergadering. Debat met de regering; inbreng verschillende partijen.

Belangrijke doorbraak in lijmpoging van Paars II.

Redactioneel commentaar Volkskrant: 'Van Gijzel en Oudkerk hebben alles gedaan om Borst te beschadigen'.

Netwerk volgt mij de hele dag.

Rijkspolitie op Schiphol; in gebouw 70 op Schiphol Oost, het voormalig kantoor van het LVO, 1ste etage, derde kamer links liggen in een stalen kast spullen, misschien een floppy, die betrekking kunnen hebben op het logboek van de rijkspolitie.

Woensdag 02 juni

Om kwart over tien begint de reactie van de regering op de vragen van gisteren. Na een lang betoog van met name Netelenbos komt om half zeven de fractie bij elkaar. Om 21.15 uur wordt besloten om een half uur uitstel te vragen. Melkert en ik gaan via de zolder naar een ander trappenhuis om de pers te ontwijken die in grote getale onder de centrale trap staan. De motie van Duijvenstein wordt ingetrokken nadat Melkert overleg heeft gehad met Kok en de coalitiepartners. Ik neem het woord en antwoord op een vraag van Rosenmöller dat de PvdA-fractie nog geen beslissing heeft genomen over conclusies 14 en 15. Daarna wordt wederom geschorst en trekt de fractie zich om half drie terug in de xxx-zaal, waar achteraf een camera het hele gebeuren rechtstreeks heeft geregistreerd, zonder geluid maar tot groot vermaak van de aanwezige journalisten. Oudkerk en ik mogen tegenstemmen maar Duijvenstein wordt gedwongen om mee te stemmen met de fractie. Melkert voert het woord in de derde termijn. Om half vijf is de enquête afgelopen en geeft men elkaar high-five's in vak K. Vele interviews afgegeven. "Als je je enkel verzwikt krijg je 7 behandelingen bij een fysiotherapeut, als je een vliegtuig op je dak krijgt krijg je 3 groepsgesprekken." Daarna nog op mijn kamer met een aantal medewerkers nagepraat.

Plein 2
Postbus 20018, 2500 EA Den Haag
Telefoon 070-3 18 22 11
Fax 070-3 18 27 97

Aan

Rob

Datum

30-9-99

Dit werd u zonder begeleidend schrijven toegestuurd

- ☐ *dringend*
- ☒ te uwer informatie
- ☐ op uw verzoek
- ☒ volgens afspraak
- ☐ ter goedkeuring
- ☐ ter ondertekening
- ☒ graag retour met uw commentaar/advies
- ☐ graag retour
- ☐ hoeft niet retour
- ☐ n.a.v. uw brief dd.
- ☐ n.a.v. ons telefoongesprek dd.
- ☒ verzoeken te behandelen/uit te voeren
- ☐ graag antwoord op
- ☒ hartelijk dank
- ☒ **Fijne reis**
met vriendelijke groeten,

Robert

Tweede-Kamerfractie Partij van de Arbeid